

Elina Yli-Liipola

LASTENSUOJELULAITOKSEEN SIJOITETUN, HUOSTAANOTETUN LAPSEN OIKEUS YLLÄ- PITÄÄ JA EDISTÄÄ VERTAISUUTEITA

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Elina Yli-Liipola: Lastensuojelulaitokseen sijoitetun, huostaanotetun lapsen oikeus ylläpitää ja edistää vertaissuhteita
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Hallintotieteiden tutkinto-ohjelma, julkisoikeus
Huhtikuu 2021

Sosiaalihuollolla on velvollisuus ottaa lapsi huostaan, jos lapsen kasvuolot tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantavat vakavasti lapsen terveyden tai kehityksen, huostaanotto on lapsen edun mukaista eivätkä lastensuojelun lievemmat toimet ole riittäviä. Huostaanotto on perhekohtaisen lastensuojelun muoto, jossa sosiaalihuolto ottaa lapsen huostaan ja järjestää lapselle sijaishuollon lapsen kodin ulkopuolella. Huostaanotossa päättö-oikeus muun muassa lapsen olinpaikasta, kasvatuksesta, hoidosta ja huolenpidosta siirtyy sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, ja huostaanotettu lapsi voidaan sijoittaa esimerkiksi lastensuojelulaitokseen tai perhehoitoon.

Monet huostaanotetut lapset on otettu huostaan esimerkiksi vanhempien väkivalta- tai päihdeongelman vuoksi, ja tällaisissa tilanteissa lapsi saattaa pelätä vanhempiaan tai ei muuten pidä heitä läheisinä ja turvallisina ihmisinä. Lapsella voi kuitenkin olla kaveri tai kavereita, joiden tapaaminen tai muu yhteydenpito olisi, muutenkin haavoittuvan asemassa olevalle lapselle, ensisijaisen tärkeää. Usein kotonaan asuvalla lapsella on vapaat mahdollisuudet halutessaan nähdä kavereita, käydä harrastuksissa ja myös puhelimellaan pitää yhteyttä kavereihin kotona ollessaan, mutta laitoksessa asuvalle lapselle nämä eivät välttämättä ole itsestään-selvyyksiä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, millaiset oikeudet lastensuojelulaitokseen sijoitetulla lapsella on muodostaa ja ylläpitää suhteita vertaisiinsa. Vertaisella tarkoitetaan samalla kehitystasolla olevaa, esimerkiksi koulu- ja harrastuskavereita tai muilla tavoin muodostettuja kaverei- tai ystävyys-suhteita. Keskeisiä tutkimuksen tavoitteita on selvittää, onko lapsen vertaissuhteiden merkitys otettu tosiasiallisesti huomioon, ja ovatko lapsen vertaissuhteet turvattu lainsäädännön tasolla myös lastensuojelulaitoksissa asuville lapsille. Tutkimuksen tarkoituksena on myös tutkia, näyttävätkö laitokseen sijoitetun lapsen oikeus vertaissuhteiden toteuttamiseen lapsen omaan halukkuuteen perustuvana vapaaehtoisena oikeutena, muodostavatko lapsioikeuden säännökset julkiselle vallalle tai laitoksen työntekijöille lapsen vertaissuhteiden turvaamis- ja edistämismuotoon, vai sijoittuuko vertaissuhteisiin kohdistuva oikeus lapsioikeuden sijaan esimerkiksi perusoikeuksiin kuuluvaksi?

Tutkimuksen metodina toimii perinteinen lainoppi, jonka avulla voimassa olevaa oikeutta ja sen merkityssisältöä on systematisoitu, tulkittu ja punnittu. Voimassa olevaa oikeutta on tutkittu kansainvälisistä sopimuksista ja kansallisista säädöksistä, ja oikeuden tarkempaa merkityssisältöä on tulkittu lain esitöitä ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja apuna käyttäen. Lisäksi tietoa ja oikeaa suuntaa tuovana aineistona on käytetty oikeuskirjallisuutta.

Keskeisin tutkimuksen tulos on, että kansainvälisesti velvoittavassa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa lapsen vertaissuhteiden merkitys on tunnustettu erittäin tärkeäksi, jopa välttämättömäksi kaiken ikäisten lasten hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja terveyden kannalta. Vaikka sopimus velvoittaa Suomen julkista valtaa, kansallinen lainsäädäntömme sisältää niin paljon tulkinnanvaraisuutta ja epäselvyyttä, että lainsäädäntö ei näyttäydä tarpeeksi selkeänä lastensuojelun työntekijöille. Tämä johtaa ja on jo johtanutkin lasten oikeuksien rikkomiseen, vaikkakin täysin tahattomasti. Sen lisäksi, että lastensuojelun työntekijöiden lainopillista koulutusta, lasten omaa tietoisuutta omista oikeuksistaan ja yksilökohtaista kohtelua tulee lisätä, myös vertaissuhteiden tärkeys voitaisiin nostaa sanallisesti esimerkiksi lastensuojelulakiin väärin tulkintojen välttämiseksi – näin lasten vertaissuhteet toteutuisivat niin kuin ne on säännösten merkityssisällöissä oikeasti tarkoitettukin.

Avainsanat: lapsen oikeudet, lapsioikeus, vertaissuhteet, kavereisuhteet, lastensuojelu, huostaanotto, sijaishuolto, lastensuojelulaitos

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	i
LÄHDELUETTELO	iii
LYHENNELUETTELO.....	vii
1. JOHDANTO.....	1
1.1 Aiheen esittely.....	1
1.2 Tutkimuskysymys ja rajaukset	3
1.3 Tutkimusmetodi ja -aineisto	4
2. LAPSI ITSENÄISENÄ OIKEUSSUBJEKTINA	7
2.1 Lapsioikeudesta ja sen taustasta	7
2.2 Lapsi passiivisen kohteen sijaan aktiivisena toimijana	10
2.3 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus.....	11
3. LASTENSUOJELULAITOKSEEN SIIJOITETUN LAPSEN OIKEUDELLINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	14
3.1 Lastensuojelulaki.....	14
3.2 Lastensuojelun keskeiset periaatteet.....	15
4. VERTAISUHTEET LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSESSA	17
4.1 Sopimusta ohjaavat yleisperiaatteet.....	17
4.2 Yleiskommentit	19
5. VERTAISUHTEET KANSALLISESSA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ	23
5.1 Sosiaalihuolto	23
5.2 Lastensuojelulaki.....	26
5.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.....	30
5.4 Perusoikeudet	34
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	45

LÄHDELUETTELO

KIRJALLISUUS

- Aarnio, Aulis*: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki 2011.
- Aer, Janne*: Lastensuojeluoikeus: lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun oikeudelliset perusteet. Helsinki 2013.
- Alderson, Priscilla – Killen, Margaret – Hawthorne, Joanna*: The Participation Rights of Premature Babies. *The International Journal of Children's Rights*, 2005, vol. 13 (1-2). Brill: Leiden 2005, s. 31-50.
- Alderson, P. – Sutcliffe, K. – Curtis, K.*: Children as partners with adults in their medical care. *Archives of Disease in Childhood*, 2006-04, vol. 91 (4). BMJ 2006, s. 300-303.
- Araneva, Mirjam*: Lapsen suojeleminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki 2016.
- Doek, Jaap E.*: The CRC: Dynamics and Directions of Monitoring its Implementation. Teoksessa Antonella Invernizzi & Jane Williams: *The Human Rights of Children: From Visions to Implementation*. Routledge 2016, s. 99-116.
- Freeman, Michael*:
- Children's Rights: Progress and Perspectives – Essays from the International Journal of Children's Rights. Brill: Leiden 2011, s. 3.
  - Why It Remains Important to Take Children's Rights Seriously. *The International Journal of Children's Rights*, 2007, Vol. 15 (1). Brill: Leiden 2007, s. 5-23.
- Gillett-Swan, Jenna – van Leent, Lisa*: Exploring the Intersections of the Convention on the Rights of the Child General Principles and Diverse Sexes, Genders and Sexualities in Education. *Social Sciences (Basel)*, 2019-09-10, vol. 8 (9). Basel 2019, s. 260-.
- Hakalehto, Suvianna*: Lapsioikeuden perusteet. Helsinki 2018.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna*: Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa. *Defensor Legis* 2011/4, s. 510-526.
- Hirvonen, Ari*: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.
- Liefgaard, Ton – Sloth-Nielsen, Julia*: 25 Years CRC: Reflecting on Successes, Failures and the Future. Teoksessa Ton Liefgaard & Julia Sloth-Nielsen: *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock after 25 Years and Looking Ahead*. Brill: Leiden 2016, s. 1-13.
- Lindkvist, Linde*: Rights for the World's Children: Rädda Barnen and the Making of the UN Convention on the Rights of the Child. Teoksessa Hanne Hagtvedt Vik, Steven LB Jensen, Linde Lindkvist & Johan Strang: *Nordic Journal of Human Rights*. Routledge 2018, s. 287-303.
- Nyitray, Zsuzsanna*: The European Court of Human Rights' Jurisprudence Regarding the Segregation of Roma Schoolchildren: A Children's Rights Perspective. Teoksessa Ton Liefgaard &

Julia Sloth-Nielsen: The United Nations Convention on the Rights of the Child – Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead. Brill: Leiden 2016, s. 230-246.

Scheinin, Martin:

- Ihmisoikeussopimuksista ja muista ihmisoikeusasiakirjoista. Teoksessa Arto Haapea (toim.): Ihmisoikeudet 2000-luvulla, sopimuksia ja asiakirjoja. Helsinki 2002, s. 1-14. (*Scheinin 2002a*)
- Keskeiset ihmisoikeusasiakirjat. Teoksessa Arto Haapea (toim.): Ihmisoikeudet 2000-luvulla, sopimuksia ja asiakirjoja. Helsinki 2002, s. 15-122. (*Scheinin 2002b*)

Tuori, Kaarlo – Kotkas, Toomas: Sosiaalioikeus. Helsinki 2016.

Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Helsinki 2001.

VIRALLISLÄHTEET

HE 224/1982 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 13/1983 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi.

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 86/1997 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 1/1998 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 137/1999 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 225/2004 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta.

HE 252/2006 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 302/2012 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisiä sosiaalipalveluja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 61/2013 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain ja lastensuojelulain muuttamisesta.

HE 164/2014 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 88/2018 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 237/2018 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta.

LaVM 11/1982 vp: Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksen johdosta laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

PeVM 25/1994 vp: Perustusvaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:1: Lapsen etua etsimässä: Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020. 4M Suomi 2020.

Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21: Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa. Helsinki 2020.

Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2: Lapset, nuoret ja koronakriisi. Helsinki 2021.

KANSAINVÄLINEN SÄÄNTELY

Lapsen oikeuksien komitea: General Comment No. 1 (2001): The Aims of Education. CRC/GC/2001/1 17.4.2001. [CRC/GC/2001/1]

Lapsen oikeuksien komitea: General Comment No. 4 (2003): Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child. CRC/GC/2003/4 1.7.2003. [CRC/GC/2003/4]

Lapsen oikeuksien komitea: General Comment No. 5 (2003): General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6). CRC/GC/2003/5 27.11.2003. [CRC/GC/2003/5]

Lapsen oikeuksien komitea: General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood. CRC/C/GC/7/Rev.1 20.9.2006. [CRC/C/GC/7/Rev.1]

Lapsen oikeuksien komitea: General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para 1). CRC/C/GC/14 29.5.2013. [CRC/C/GC/14]

Lapsen oikeuksien komitea: General Comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art 24). CRC/C/GC/15 17.4.2013. [CRC/C/GC/15]

Lapsen oikeuksien komitea: General Comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31). CRC/C/GC/17 17.4.2013. [CRC/C/GC/17]

YK:n yleiskokouksen päätös A/RES/64/142: Guidelines for the Alternative Care of Child. 24.2.2010. [A/RES/64/142]

INTERNETLÄHTEET

SOScast: 19. Elina Pekkarinen SOScastissa: ”Voima ja väkivalta eivät auta nuoria sopeutumaan”. 3.12.2019. [<https://www.sos-lapsikyly.fi/blog/2019/12/03/voima-ja-vakivalta-eivat-auta-nuoria-sopeutumaan/>] (24.4.2021)

OIKEUSTAPAUKSET

EOAK 6.4.2020 nro. 2130/2020. Apulaisoikeusasiamiehen sijaisen ratkaisu 6.4.2020 huostaanotettujen lasten yhteydenpidon toteuttamiseen koronapandemian aikana.

EOAR 31.12.2010 nro. 4138/2/09. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 31.12.2012 yksityisessä lastenkodissa lainvastaisen rajoitustoimenpiteen käyttöön.

EOAR 7.3.2013. nro. 1901/2/12 ja 1932.1946/2/12. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 7.3.2013 kuntien riittämättömään lasten sijaishuollon lainmukaisuuden valvontaan.

EOAR 6.11.2013. nro 2777/4/12. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 6.11.2013 mielivaltaisiin kasvatukseen liittyvien sääntöjen kieltoon lastenkodissa.

LYHENNELUETTELO

HE	Hallituksen esitys
Komitea	Lapsen oikeuksien komitea
Kommentti	Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti
Lapsenhuoltolaki	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
LOS	YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991)
LSL	Lastensuojelulaki 417/2007 muutoksineen
LSL 1983	Lastensuojelulaki 683/1983 muutoksineen
Oikeusasiamies	Eduskunnan oikeusasiamies
PeVM	Perustuslakivaliokunnan mietintö
PL	Perustuslaki
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1. JOHDANTO

1.1 Aiheen esittely

Valtioneuvoston raportin mukaan julkisessa keskustelussa on herännyt huoli lasten ja nuorten vertaissuhteiden ylläpitämisen heikentymisestä ja ikätovereiden näkemisen harvenemisesta vallitsevan covid-19-tilanteen aikana. Lasten ja nuorten hyvinvointia koronakriisin hoidossa tutkinut sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä on todennut, että lasten ja nuorten mahdollisuudet ylläpitää ystävyyssuhteita ovat heikentyneet koulujen ja varhaiskasvatuksen rajoitusten vuoksi. Puute ystävistä ja ikätovereista on ollut monille lapsille ja nuorille raskasta, vaikka lapset ovat voineet viettää aikaansa enemmän perheenjäsentensä kanssa. Tilanteessa on myös lasten välistä eriarvoisuutta, sillä ystävyyssuhteiden heikentyessä erityisen haavoittuvaisessa asemassa ovat perhepiirissään esimerkiksi päihdeongelmia, väkivaltaa tai muuta kaltoinkohtelua kohtaavat lapset.¹ Myös lapsille suunnatussa lapsistrategian kyselyssä suurimmaksi yksittäiseksi koronakriisin vaikutukseksi nousi heikentynyt yhteydenpito ystäviin ja kavereihin.²

Valtioneuvoston tilaaman tutkimuksen mukaan läheissuhteiden ylläpidon heikentyminen on korostunut erityisesti esimerkiksi laitoksessa asumisyksikössä asuvilla lapsilla. Lasten ja nuorten yhteydenpito-oikeutta on rajoitettu entisestään, mahdollisesti jopa laittomasti, koronakriisin aikana.³ Myös eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan koskien huostaanotettujen lasten yhteydenpidon toteuttamista (*EOAK 6.4.2020 nro. 2130/2020*) huomauttanut, että lapsen ihmissuhteiden pysyvyyden ja lapsen yhteydenpidon edistäminen lapselle läheisiin ihmisiin on niin sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen kuin sijaishuoltoipaikankin velvollisuus.⁴

Vaikka keskustelu lasten ja nuorten vertaissuhteiden tärkeydestä on tällä hetkellä pinnalla, huomautetaan valtioneuvoston raportissa, että esimerkiksi laitos- ja sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten läheis- ja vertaissuhteiden turvaaminen on saattanut olla haasteellista jo ennen koronapandemiaa.⁵

---

¹ Valtioneuvoston julkaisu 2020:21, s. 82–83.

² Valtioneuvoston julkaisu 2021:2, s. 78.

³ Valtioneuvoston julkaisu 2020:21, s. 83.

⁴ S. 3.

⁵ Valtioneuvoston julkaisu 2020:21, s. 82.

Valtioneuvoston raportin mukaan laitosten on kehitettävä lasten perhe-elämän suojaajaa ja lasten läheisiin kohdistuvaa yhteydenpito-oikeutta turvaavia käytäntöjä, ja raportissa vielä erikseen korostetaan lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten yhteydenpito-oikeuden toteutumisen velvoitetta myös koronakriisin aikana. Raportin laatima työryhmä huomauttaa, että Suomea velvoittavan kansainvälisen ihmisoikeussopimuksen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS/lapsen oikeuksien sopimus, SopS 59-60/1991) säännösten mukaan lapsilla on oikeus tavata ikätovereitaan, ja tämän oikeuden edistäminen on jopa julkisen vallan velvoite. Myös lapsen oikeutta leikkiin ja virkistystoimintaan on korostettu, sillä ne edesauttavat vertaissuhteiden muodostamista.⁶ Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan huomauttanut lasten vertaissuhteiden tärkeydestä.⁷

Jos laitokseen sijoitettujen lasten läheis- ja vertaissuhteiden turvaaminen on saattanut olla haasteellista jo ennen koronapandemiaa, ja YK:n lapsen oikeuksien komitea on joutunut huomauttamaan vertaissuhteiden merkityksestä, herää kysymys, onko vertaissuhteiden tärkeyttä ylipäätään tunnistettu kokonaisvaltaisesti Suomessa. Lastensuojelulain (LSL, 417/2007) 4 §:ssä on määritelty perheen jälleenyhdistäminen sijaishuollon päämääräksi, ja lapsen ja hänen vanhempansa tapaamisoikeutta turvaten on säädetty oma laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (lapsenhuoltolaki, 361/1983). Monet huostaanotetut lapset voivat kuitenkin olla lähtöisin muun muassa väkivalta- tai päihdeongelmaisesta perheestä, jolloin lapsi ei välttämättä koe vanhempansa turvalliseksi ja läheiseksi aikuiseksi – lapsi saattaa jopa pelätä vanhempansa. Erityisesti tällaisessa tilanteessa huostaanotetun lapsen tärkeimmät ihmiset voivat hyvinkin olla hänen vertaisiaan, kuten koulu- ja harrastusystäviä, mutta mitkä ovat hänen oikeutensa tavata näitä vertaisia, jos laissa on korostettu tapaamisoikeutta vanhempiin?

Jos vertaissuhteiden tärkeyttä ei tunnisteta ja vertaissuhteisiin kohdistuvia oikeuksia tai velvoitteita ei ole tai niitä ei noudateta, jää jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevilta, laitokseen sijoitetuilta lapsilta puuttumaan tärkeä voimavara. Tilanne voi aiheuttaa eriarvoisuutta lasten välillä, sillä vanhempiensa kanssa läheisiä olevat lapset saavat säilyttää vanhemmat voimavaranaan, mutta huonoista kotiooloista tulleiden lasten läheisverkoston ja voimavarojen turvaamisesta ei huolehdi. Eriarvoisuuden lisäksi tilanteen lapsille aiheuttama kärsimys voi aiheuttaa haittaa niin lasten hyvinvoinnille, kehitykselle kuin terveydellekin, ja näin asia on myös yhteiskunnallinen – lastensuojelulaitoksissa ei kasva hyvinvoivia ja aikuisuuteen valmiita nuoria, ja myös taloudellisesta näkökulmasta nuorten mahdolliset mielenterveysongelmat tai jopa niiden aiheuttamat rikolliset teot tuovat kustannuksia ja epävakautta yhteiskunnalle.

---

⁶ *Valtioneuvoston julkaisu* 2021:2, s. 78–79.

⁷ *CRC/C/GC/7/Rev.1*, s. 4.

1.2 Tutkimuskysymys ja rajaukset

Tämän tutkielman tarkoitus on tutkia, millaiset oikeudet lastensuojelulaitokseen huostaan otetulla lapsella on muodostaa ja ylläpitää ihmissuhteita hänen vertaisiinsa. Vertaissuhteilla tässä tutkielmassa tarkoitan ihmissuhteita vertaisiin, suurin piirtein samalla kehitystasolla oleviin henkilöihin, eli lasten kohdalla esimerkiksi koulu- ja harrastuskavereihin. Vertaissuhteet ovat usein lapsen ikätovereita, vaikkakaan eivät välttämättä täsmälleen saman ikäisiä, ja koska ikätoverin käsitettä käytetään muun muassa kansainvälisessä sääntelyssä lapsen oikeuksien komitean toimesta, käytän ikätoverin käsitettä myös tässä tutkielmassa vertaisen lisäksi.

Tarkoitan vertaissuhteiden muodostamisella ja ylläpitämisellä vertaisten kanssa toimimista yleisellä tasolla, muun muassa koulussa ryhmätöissä ja välitunneilla ilman varsinaista kaverei- tai ystävyysuhdetta, mutta myös kaverei- ja ystävyysuhdeiden solmimista, minkä vuoksi tutkielmassa esiintyy myös kavereisuhteen, ystävyysuhde, kaverin ja ystävän käsitteitä.

LSL 40 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä, ja jos lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuolosuhteissa ilmenee lapsen terveyttä tai kehitystä vakavasti uhkaavia tekijöitä tai jos lapsi omalla päihteiden käytöllään, rikollisuudellaan tai muulla käyttäytymisellään vakavasti vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. LSL 49 §:n mukaisesti lapsen sijaishuolto tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla, esimerkiksi perhehoitona tai laitoshuoltona.

Huostaanoton on oltava aina lapsen edun mukainen ratkaisu. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee LSL 43 §:n 1 momentin mukaisesti päätöksen huostaanotosta, paitsi jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai häntä hoitanut ja kasvattanut henkilö vastustaa huostaanottoa. Tällöin on kyse tahdonvastaisesta huostaanotosta, jolloin asia LSL 43 §:n mukaan ratkaistaan hallinto-oikeudessa.⁸

Tutkimus rajautuu käsittelemään LSL 57 §:n mukaisia lastensuojelulaitoksia, eli lastenkoteja, koulu-koteja, nuorisokoteja ja muita näihin rinnastettavia laitoksia. En käsittele muissa sijaishuollon muodoissa, esimerkiksi perhehoidossa olevien lasten asemaa. LSL 50 §:n 1 momentin mukaan sijaishuolto järjestetään laitoshuoltona, jos sen järjestäminen perhehoitona tai muualla ei onnistu lapsen edun mukaisesti. Aiheen rajaus ainoastaan lastensuojelulaitoksissa oleviin lapsiin perustuu omaan henkilökohtaiseen mielenkiintoni heidän oikeuksiaan ja erityisen haavoittuvaa asemaa kohtaan.

---

⁸ Tuori – Kotkas 2016, s. 621–622.

En käsittele tarkemmin lapsen oikeutta pitää yhteyttä sisaruksiin tai muihin sukulaisiin, vaikka nämä olisivatkin samalla kehitystasolla ja näin myös vertaisia keskenään, sillä tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaiset oikeudet lastensuojelulaitoksessa asuvilla lapsilla on muodostaa ja ylläpitää suhteita nimenomaan muihin kuin perheenjäseniin, sukulaisiin tai heihin verrattaviin henkilöihin. Edellä mainituista on kuitenkin usein säädetty samoissa säädöksissä kuin lasten ikätovereista, minkä vuoksi tutkielma sisältää osittain myös esimerkiksi lapsen ja vanhempien välisen tapaamisoikeuden sisällön selvitystä ja vertailemista lapsen oikeuteen tavata ikätovereita.

Koska tutkimuksen kohteena on vertaissuhteiden muodostaminen ja ylläpitäminen, en käsittele tarkemmin sitä, mitkä ovat lapsen oikeudet kieltäytyä yhteydenpidosta vertaisiinsa tai vertaistensa kanssa toimimisesta. Aihe on rajattu koskemaan lastensuojelulaitoksissa olevia lapsia, mutta koska lainsäädäntö sisältää jokaiselle lapselle kuuluvia oikeuksia, on minun välttämätöntä tutkia myös lainsäädäntöä, joka ei ole suunnattu erikseen lastensuojelulaitokseen sijoitetuille lapsille.

Keskeisiä tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Millaiset oikeudet lastensuojelulaitokseen sijoitetulla lapsella on muodostaa ja ylläpitää vertaissuhteita?
- Mikä oikeudellinen sääntely on keskeisintä lapsen vertaissuhteiden kannalta, eli muotoutuuko lapsen vertaissuhteita tukeva oikeus ihmis- tai perusoikeuksien, vai kenties tarkemmin jonkin kansallisen erityislain kautta?
- Näyttäytyykö lapsen vertaissuhteita tukeva oikeus julkisen vallan velvoitteena, kuten velvollisuutena turvata ja edistää lapsen vertaissuhteiden toteutumista, vai lapsen omaan halukkuuteen ja päätökseen perustuvana oikeutena?

Lisäksi eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja hyödyntäen saan hieman suuntaa sille, millaisia ongelmia liittyy lasten vertaissuhteita tukeviin oikeuksiin ja niiden soveltamiseen käytännön tasolla.

1.3 Tutkimusmetodi ja -aineisto

Tarkastelen tutkielmassani oikeusdogmatiikan eli lainopillisen menetelmän avulla lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen vertaissuhteisiin kohdistuvien oikeuksien lainsäädännöllistä kenttää, eli mitkä ovat lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen oikeudet ylläpitää ja edistää vertaissuhteita. Aiheesta ei ole aikaisempaa, ainakaan merkittävää kansallisen tason lainopillista tutkimusta, joten aihe on verrattain uusi ja tuntematonkin, ja siksi aihe myös todella tarvitsee lainopillista tutkimusta.

Jotta voin tutkia, miten lapsen vertaissuhteisiin kohdistuvat oikeudet toteutuvat käytännön tasolla, on minun ymmärrettävä, mitä vertaissuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen kohdistuvia oikeuksia lapsilla on olemassa ja mitä ne pitävät sisällään. Näin määrittelen lapsen vertaissuhteiden ylläpitämistä ja edistämistä turvaavat oikeudet tutkielmani kohteeksi. Tutkielmani teoria muodostuu edellä määritellyn tutkielmani kohteen oikeudellisesta viitekehyksestä. Oikeudellisen viitekehyksen tutkimisessa käytän lainopille ominaisina metodeina tulkintaa, punnintaa ja systematisointia.⁹ Jäsennän voimassa olevaa oikeutta systematisoimalla aiheeseeni liittyvää lainsäädäntöä ja sen tavoitteita, ja näin pyrin muodostamaan lapsen vertaissuhteita koskevasta sääntelystä kokonaisuuden myös punnitsemalla normien välisiä suhteita. Haen tulkinta-apua lain esitöistä sekä eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuksista ja näin muodostan omia tulkintatuloksiani siitä, kuinka käsittelemiäni normeja tulisi tulkita ja soveltaa.¹⁰

Lainsäädäntönä tutkielmassani toimii kansalliset lait sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus, ja lain esitöinä muun muassa hallituksen esitykset, valiokuntien mietinnöt ja lausunnot sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen kohdistuva tulkinta-apu, kuten lapsen oikeuksien komitean antamat yleiskommentit. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja käytän apunani joidenkin ongelmien hahmottamisessa, koska kuten perustuslain (731/1999) 109 §:ssä on todettu, eduskunnan oikeusasiamies on keskeisessä roolissa valvomassa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista julkista tehtävää hoitavien toiminnassa. Lisäksi tutkielmani lähteinä käytän apuna oikeuskirjallisuutta tuomassa tietoa sekä tukemassa tutkielman kokonaisuutta ja oikeaa suuntaa.

Keskeisiä tutkielman tulkintametoodeja ovat erityisesti historiallinen tulkinta, teleologinen tulkinta, systemaattinen tulkinta ja arvoperusteinen tulkinta. Historiallisen tulkinnan avulla selvitan normia koskevista esitöistä lainsäätäjän tarkoitusta, ja teleologista tulkintaa käyttäessä tulkiten normin sisältöä normia koskevan sääntelyn tavoitteiden mukaisesti. Systemaattisella tulkinnalla systematisoin normia muiden normien ja koko oikeusjärjestyksen sisältöön verraten, ja arvoperusteista tulkintaa käyttäessä tulkiten normia oikeusjärjestelmän arvojen, kuten perus- ja ihmisoikeuksien sekä yleisten oikeusperiaatteiden mukaisesti.¹¹

Tutkielman alussa hahmotan ensin lapsioikeutta ja sen keskeisiä piirteitä sekä lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen oikeudellista toimintaympäristöä. Näiden jälkeen käsittelen kansainvälistä sopimusta, jonka jälkeen olen jakanut tutkielman rakenteen luvuiltaan yksittäisiin lakeihin kuten sosiaalihuoltolaki, lastensuojelulaki, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Jaon tarkoitus on, että

---

⁹ Hirvonen 2011, s. 45.

¹⁰ Hirvonen 2011, s. 38.

¹¹ Hirvonen 2011, s. 39–40.

tarkastelen jokaista nimettyä lakia ja sen sisältöä erikseen mahdollisimman tarkan tulkinnan mahdollistamiseksi, mutta systematisoinnin vuoksi jako ei ole täysin mustavalkoinen. Monien lakien tulkinnassa on tarpeen ottaa huomioon myös muu aihetta koskeva sääntely, minkä vuoksi tarkastelen myös eri lakeja päällekkäin samassa luvussa, esimerkiksi perusoikeuksia koskevassa luvussa tarkastelen myös lastensuojelulain säännöksiä.

Lakien käsittelyjärjestys perustuu siihen, miten aihe on mielestäni helpoiten systematisoitavissa, eli järjestys ei perustu esimerkiksi säädösten väliseen hierarkiaan. Aloitan vertaissuhteita koskevien säännösten tulkinnan kansainvälisesti velvoittavan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen säännöksistä, koska sopimuksen säännöksiä tulee soveltaa kaikessa kansallisessa lainsäädännössämme, ja viittaankin sopimukseen myös muiden lakien käsittelyluvuissa. Seuraavaksi käsittelen sosiaalihoitoa koskevia säännöksiä ja niitä tarkentavia lastensuojelun toimikentän säännöksiä, ja viimeiseksi tarkastelen lasten vertaissuhteita kansallisten perusoikeuksien kannalta. Perusoikeudet sijoittuvat järjestyksessä viimeiseksi, koska perusoikeuksia tulkittaessa minun oli välttämätöntä soveltaa myös lastensuojelua koskevaa omaa lainsäädäntöä, minkä vuoksi lastensuojelun lainsäädännön säännöksiä piti käsitellä ja tulkita ennen perusoikeuksien käsittelyä.

2. LAPSI ITSENÄISENÄ OIKEUSSUBJEKTINA

2.1 Lapsioikeudesta ja sen taustasta

Lapsille kuuluvia oikeuksia on säädetty niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.¹² Kansallisella tasolla turvatut perusoikeudet ovat yhteiskunnan arvoja noudattavia jokaiselle yksilölle perustuslailla turvattuja oikeuksia, ja kansainvälisellä tasolla turvatut ihmisoikeudet ovat jokaiselle ihmiselle kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia.¹³ Ihmisoikeudet käsittävät sekä siviili-, poliittiset, sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset oikeudet.¹⁴

Perustuslain (PL, 731/1999) 22 §:n mukaan valtiolla on velvollisuus turvata sekä perus- että ihmisoikeuksien toteutuminen. Ihmisoikeudet ovat ikään kuin perusoikeuksien pohja, kuten perusoikeusuu- distuksen esitöissä ihmisoikeudet on todettu perusoikeuksien hyväksytyksi tasoksi.¹⁵ Ihmisoikeudet velvoittavat kaikkia niistä sopineita valtioita, eikä niistä saa poiketa valtiotasolla edes lainsäädännön avulla.¹⁶ Ihmisoikeuksia noudattaen ja niihin lisättäviä ja täsmentäviä perusoikeuksia laaditaan valtiotasolla, perusoikeusuu- distuksen mukaan suomalaisia oloja ja oikeuskulttuurin erityispiirteitä ko- rostaen.¹⁷ Valtion muun lainsäädännön tulee pohjautua perus- ja ihmisoikeuksiin.¹⁸

Normien ristiriitatilanteessa, tulee lex superior-periaatteen mukaan soveltaa ylempitasoista normia, eli esimerkiksi kansainvälisen normin ollessa ristiriidassa valtion oman kansallisen lainsäädännön kanssa, tulee tapauksessa soveltaa kansainvälistä normia, ja perusoikeuden ollessa ristiriidassa valtion muun lainsäädännön kanssa, tulee soveltaa perusoikeutta.¹⁹ Perus- ja ihmisoikeuksia on kuitenkin mahdollista rajoittaa, mutta ainoastaan välttämättömissä olosuhteissa ja sopimuksissa määritellyin edellytyksin.²⁰

Lapsioikeus tarkoittaa alaikäisen oikeudellista asemaa koskevien normien systematisointia ja tulkin- taa sekä alaikäisen oikeuksien tarkastelemista eri yhteyksissä. Alaikäisten ollessa lapsioikeuden tar- kastelun kohteena, lapsioikeus erottuu muista oikeudenaloista – alaikäiset poikkeavat täysi-ikäisistä

---

¹² Hakalehto 2018, s. 1.

¹³ Araneva 2016, s. 1.

¹⁴ Freeman 2007, s. 3.

¹⁵ HE 309/1993 vp, s. 5–6.

¹⁶ HE 309/1993 vp, s. 27.

¹⁷ HE 309/1993 vp, s. 6.

¹⁸ HE 309/1993 vp, s. 29.

¹⁹ Hirvonen 2011, s. 41.

²⁰ HE 309/1993 vp, s. 29, 31.

niin heidän tukensa ja suojansa kuin oikeudellisen toimintakykynsäkin osalta. Lapsioikeudessa lapsella tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä, ja myös tässä tutkielmassa lapsella tarkoitetaan samaa. Lapsioikeudessa määritetään lasten oikeuksien lisäksi se, kenen tehtävänä on toteuttaa lasten oikeudet. Lasten oikeudet voivat liittyä lapsen asemaan niin kansalaisena, kuntalaisena työntekijänä ja rikoksen uhrina kuin huollettavana, oppilaana ja potilaanakin ja lukemattomaan moneen muuhun eri asemaan.²¹

Lapsioikeus sisältää niin yksityis- kuin julkisoikeuttakin, ja lapsioikeudellisissa kysymyksissä ja niiden ratkaisemisessa sovelletaan usein yhtä aikaa monien eri oikeudenalojen normeja ja periaatteita. Lapsioikeuden keskiössä tärkeitä oikeudenaloja ovat esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksia sääntelevä valtiosääntöoikeus, tuomioistuinkäsittelyä sääntelevä prosessioikeus, lastensuojelua sääntelevä sosiaalioikeus, lapsen ja huoltajien välistä suhdetta sääntelevä perheoikeus sekä muun muassa opetustoimintaa sääntelevä hallinto-oikeus.²²

Vuonna 1989 solmittua YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta voidaan pitää lapsioikeuden merkittävänä pohjana. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus, ja sopimuksen hyväksymisen jälkeen lapsia alettiin hyväksymään itsenäisinä oikeuksien haltijoina. Lapset alettiin nähdä oikeutettuna samoihin perus- ja ihmisoikeuksiin kuin kaikki aikuisetkin, mutta lapsille tunnustettiin kuitenkin erityisiä omia etuuksia ja oikeuksia.²³ Esimerkkinä lapsille tunnustetusta omasta oikeudesta on LOS 31 artiklan turvaama oikeus lapsen lepoon ja leikkiin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi lapsen oikeuksia turvaavat monet muut kansainväliset sopimukset ja elimet. Pelkästään YK:n puolelta on useita sopimuksia, jotka sisältävät myös erityisesti lapsen oikeudellista asemaa huomioivaa sääntelyä, esimerkiksi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva sopimus ja sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus.²⁴

Euroopan neuvoston puolelta Euroopan ihmisoikeussopimus ei sisällä nimenomaisesti lasta koskevaa sääntelyä, mutta sopimus noudattaa lapsen oikeuksien sopimusta täytäntöönpanojärjestelmässään ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin viittaa sekä noudattaa ratkaisuisaan laajasti lapsen oikeuksien sopimusta. Euroopan neuvostolla on kuitenkin sopimuksia, joissa on myös lapsille suunnattua sääntelyä. Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan 17 artikla lapsen oikeudesta sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen ajatteluun, ja Euroopan neuvoston lasten oikeuksien käyttöä koskeva

---

²¹ Hakalehto 2018, s. 11, 13.

²² Hakalehto 2018, s. 12.

²³ Liefaard – Sloth-Nielsen 2016, s. 1.

²⁴ Hakalehto 2018, s. 17–18.

yleissopimus, jota soveltavat valtiot saavat päättää, mihin sopimusta sovelletaan, kuten Suomessa sopimusta sovelletaan isyyden vahvistamisessa, lapseksiottamisessa ja huostaanoton tuomioistuinkäsittelyissä.²⁵

Euroopan neuvoston lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat ovat niin kutsuttua soft law-sääntelyä. Soft law-sääntelyä on runsaasti lasten oikeuksista erilaisina suosituksina ja ohjeina, jotka eivät velvoita lainsäädännöllisesti, mutta joihin on yleensä kerätty keskeisiä oikeudellisesti velvoittavia periaatteita ja sääntöjä. Vaikka soft law-sääntelyä ei olisikaan velvollisuus noudattaa rangaistuksen uhalla, sisältää se usein velvoitusta vaativia kohtia, esimerkiksi lapsen edun ensisijaisuutta painottavan kohdan sisältäessään on sääntelyä noudatettava lapsen edun ensisijaisuuden kuuluessa lapsen oikeuksien sopimukseen.²⁶

Euroopan unionin toiminnassa sovelletaan ihmisoikeuksia, minkä vuoksi myös Euroopan unionin toiminnassa on noudatettava lapsen oikeuksia ja lapsen oikeuksien suojele onkin sopimuksessa Euroopan unionista 3 artiklassa todettu kuuluvaksi Euroopan unionin tavoitteisiin. Myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan joissain säädöksissä on nimenomaisesti mainittu lapset, esimerkiksi 24 artiklan mukaan lapsen etu on asetettava ensisijaiseksi viranomaisen toiminnassa.²⁷

Suomessa lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan vuonna 1991, minkä johdosta samalla käynnissä olevassa perusoikeusuudistuksessa perus- ja ihmisoikeudet tunnustettiin ensimmäistä kertaa kuuluviksi myös lapsille. Myöhemmin myös perustuslakiin säädettiin lapsia koskevaa sääntelyä, kuten 6 § lasten yhdenvertaisuudesta ja osallisuudesta.²⁸ Lapsen oikeuksien sopimus on siis ehdottoman tärkeä ja laaja sopimus lasten oikeuksien kannalta, minkä vuoksi kansainvälisen lapsioikeuden sääntelyn lähteenä käytän tässä tutkielmassa lapsen oikeuksien sopimusta.

Nykyään lapsioikeuden lähtökohta on, että lapsilainsäädäntö on yhdenmukainen perus- ja ihmisoikeuksien kanssa. Perustuslainmukaisuutta valvotaan lakien perustuslainmukaisuuden ennakkovalvonnalla, ja ristiriitaisissa lainsoveltamistilanteissa tulee aina valita parhaiten perusoikeuksien toteutumista edistävä vaihtoehto. Lapsen perus- ja ihmisoikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan lakiin perustuvien rajoitusedellytysten nojalla.²⁹

---

²⁵ Hakalehto 2018, s. 20.

²⁶ Hakalehto 2018, s. 20.

²⁷ Hakalehto 2018, s. 20–21.

²⁸ Hakalehto 2018, s. 22–23.

²⁹ Hakalehto 2018, s. 23.

2.2 Lapsi passiivisen kohteen sijaan aktiivisena toimijana

Lapset kohtaavat kaikille ikäryhmille eli aikuisillekin kuuluvien yhteisten oikeusongelmien lisäksi omia, oikeudellisia ongelmia, kuten lapsen asema oppivelvollisena, huollettavana ja lastensuojelun asiakkaana. Osa lapsiin liittyvästä lainsäädännöstä liittyy lapsiin ja heidän erityisasemaansa, kuten laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, ja osa sisältää joitain lapsia koskevia säännöksiä, kuten potilaslaki ja rikoslaki. Lasten osalta kaiken lainsäädännön tulkinta edellyttää kuitenkin lapsiin liittyvissä asioissa heidän erityisten oikeuksiensa huomioon ottamista perustuen perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä tulkintavelvoitteeseen.³⁰

Nykyään lasten etua ja hyvinvointia turvatessa korostetaan liikaa lasten avuttomuutta ja riippuvuutta aikuisten valinnoista sekä lasten asemaa passiivisen toiminnan kohteena. Uudemman ja kehittyvämmän ajatusmallin mukaisesti lapset voivat olla toimijoita, omien oikeuksiensa edistäjiä ja vaikuttajia, ja myös vauvojen omat näkemykset voivat ohjata heidän hoitoaan.³¹

Vaikka lapsioikeudessa lapsille on heidän henkisen sekä ruumiillisen kypsymättömyyden vuoksi turvattu huolenpitoa ja erityistäkin huolenpitoa sekä suojelua muun muassa lapsen oikeuksien sopimuksen johdannossa, on esimerkiksi perustuslakimme 6 §:n 3 momentissa korostettu lasten olevan yksilöitä. Lain esitöissä on määritelty säännöksen tarkoitukseksi, että lapsia tulee passiivisen kohteen sijaan kohdella yksilöinä yhdenvertaisesti niin aikuisväestöön verraten kuin myös lasten kesken.³² Myös perustuslakivaliokunta on mietinnössään täsmentänyt, että lapsen oikeutta perusoikeuksiin ei johdeta jonkun muun oikeudesta tai suojasta, vaan lapsella on itsenäinen oikeus perusoikeuksiin ja lapset ovat itsenäisiä subjekteja.³³

Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta on ehdottoman tärkeää, että aikuiset näkevät ja kohtelevat lapsia itsenäisinä subjekteina, sillä ainoastaan oikeuksien haltijat kykenevät käyttämään oikeuksiaan ja toimimaan haluamallaan tavalla oikeuksiensa mukaisesti. Oikeuksien haltijat voivat osallistua yhteiskunnan toimintaan, ja oikeuksien haltijat voivat muodostaa oman elämänsä oman näköisekseen ilman, että muut ihmiset muodostavat elämän hänelle. Osallistumisoikeus on ihmisoikeus, jonka avulla voi vaatia muita oikeuksia. Osallistuminen toteutuu parhaiten, kun sananvapaus, yhdistymisvapaus ja tiedonvapaus toteutuvat. Usein nämä kaikki kolme oikeutta kuitenkin kielletään lapsilta.³⁴

---

³⁰ Hakalehto 2018, s. 13.

³¹ Alderson – Killen – Hawthorne 2005, s. 47.

³² HE 309/1993 vp, s. 45.

³³ PeVM 25/1994 vp, s. 47.

³⁴ Freeman 2007, s. 8.

On olemassa tutkimusnäyttöä siitä, että jo pienet lapset pystyvät toimimaan ja käyttämään oikeuksiinsa viisaasti. On muun muassa tutkittu, että jo 4-vuotiaat lapset voivat ymmärtää diabeteksen hallinnan periaatteita, ja he pystyvät tekemään viisaita omien etujensa mukaisia päätöksiä.³⁵

Lisäksi on tutkittu, että jo vauvojen osallisuuden lisääminen mahdollistaa vauvojen tietoisuutta heidän omista oikeuksistaan. Vauvojen oma tietoisuus heidän omista oikeuksistaan ja aikuisten osoittama vauvojen näkemysten todellinen kuuleminen ja kunnioitus luovat lasten teoreettisista oikeuksista todellisia. Tutkimuksen mukaan, muun muassa todellinen puhetaito kehittyy useamman kuukauden harjoittelulla, kun puhetaidon kehittäminen otetaan todellisesti arkeen mukaan. Tähän verraten myös lasten todelliset oikeudet toteutuvat, kun lasten näkemysten kuuleminen ja kunnioittaminen sekä lasten tietoisuus omista oikeuksistaan, otetaan todellisesti arkeen mukaan.³⁶

Lapsia ei siis tule pitää huolenpidon, suojelun ja muun toiminnan passiivisena kohteena, vaan aktiivisina toimijoina ja yksilöinä. Lapsiasiavaltuutettu, eli lain lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004) 1 §:n tarkoittama lasten oikeuksia valvova itsenäinen ja riippumaton oikeusministeriön yhteydessä toimiva viranomaisena, on raportissaan todennut, että lapsia ei kuitenkaan vielä tänä päivänäkään nähdä oikeudellisina toimijoina, minkä vuoksi lapsia ei välttämättä kohdella aina yhdenvertaisina kansalaisina. Lasten tekemät kantelut eduskunnan oikeusasiamiehelle ovat jo vuoden 2018-2019 välillä kyllä lisääntyneet runsaasti, ja suurin osa kanteluista on ollut todellisista lasten oikeuksien loukkauksista. Tämä osoittaa, että lapsille suunnatuille oikeusturvakeinoille on suuri tarve, ja lapsiasiavaltuutetun mukaan on lasten tietämystä heidän omista oikeuksistaan ja käytettävissä olevista oikeusturvakeinoistaan tulee lisätä.³⁷

2.3 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus toimii pohjana lukemattomille lasten parissa työskenteleville toimijoille.³⁸

Lapsen oikeuksien sopimus on erityisesti lapsia huomioiva ihmisoikeussopimus, jossa lapset eli alle 18-vuotiaat henkilöt nähdään kokonaisvaltaisesti erityislaatuisina ja kehittyvinä ihmisinä. Sopimus sisältää yleisten ihmisoikeuksien lisäksi yksinomaan lapsille kuuluvia ihmisoikeuksia, kuten oikeuden erityiseen suojeluun. Sopimus sääntelee lapsen oikeutta osallistua ja toimia yhteiskunnassa ja

---

³⁵ Alderson – Sutcliffe – Curtis 2006, s. 302.

³⁶ Alderson – Killen – Hawthorne 2005, s. 47.

³⁷ Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:1, s. 48.

³⁸ Lindkvist 2018, s. 287.

lisäksi sitä, miten lasta kuuluu kohdella yhteiskunnassa.³⁹ Lapsen oikeuksien sopimus on keskeisin lasten oikeuksia turvaava ihmisoikeussopimus.⁴⁰

Suomessa lapsen oikeuksien sopimus on voimassa lakina, joten PL 2 §:n 3 momentin mukaan jokaisella julkista valtaa käyttävällä on velvollisuus noudattaa sopimuksen säännöksiä. Sopimus velvoittaa Suomea samalla tavoin kuin muutkin ihmisoikeussopimukset, joten myös PL 22 § velvoittaa Suomea noudattamaan lapsen oikeuksien sopimusta.

Lapsen oikeuksien sopimusta ja sen toteutumista valvoo 18 itsenäisestä ja riippumattomasta asiantuntijasta koostuva YK:n lapsen oikeuksien komitea (lapsen oikeuksien komitea tai komitea).⁴¹ Komitea valvoo sopimusvaltioiden viiden vuoden välein toimittamien määräaikaissäätöraporttien avulla, kuinka sopimusvaltiot noudattavat sopimusvelvoitteita. Muiden ihmisoikeussopimusten tapaan, kansallisen lain ollessa ristiriidassa lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa, tulee noudattaa lapsen oikeuksien sopimusta.⁴²

Määräaikaissäätöraportit ovat sopimusvaltioiden itse komitealle toimittamia raportteja siitä, miten valtiot ovat soveltaneet lapsen oikeuksien sopimusta ja sen kolmen lisäpöytäkirjan sisältämiä oikeuksia. Komitea antaa saamiensa määräaikaissäätöraporttien tutkinnan jälkeen valtioille palautteen eli huomautukset huomaamistaan epäkohdista sekä suositukset toimista, joihin valtion tulisi ryhtyä parantaakseen sopimusvelvoitteiden toteutumista. Käytännössä se, noudattaako valtio saamiaan suosituksia eli parantaako valtio lasten oikeuksien toteutumista, riippuu täysin valtion omasta halukkuudesta.⁴³

Lisäksi komitea valvoo sopimusvelvoitteiden toteutumista antamalla yleiskommentteja, joissa se arvioi sopimusvelvoitteiden noudattamista ottamalla kantaa havaitsemiinsa haasteisiin ja tarkentaa sopimusvelvoitteiden oikealinjaista tulkintaa. Vuosittain komitea järjestää myös keskustelupäivän (DGD), jossa keskustellaan sopimuksen kannalta tärkeäksi määritetystä aiheesta tai temasta.⁴⁴

Lapsen oikeuksien sopimuksella on neljä koko sopimusta ohjaavaa yleisperiaatetta.⁴⁵ Komitea on yleiskommentissaan nostanut esiin nämä yleisperiaatteet: syrjimättömyysvelvollisuus, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus saada omat näkemyksensä huomioon otetuksi.⁴⁶ Yleisperiaatteet muodostavat lapsen oikeuksien

---

³⁹ Hakalehto 2018, s. s. 17, 35–37.

⁴⁰ Hakalehto-Wainio 2011, s. 511.

⁴¹ Nyitray 2016, s. 232.

⁴² Hakalehto 2018, s. 60–61, 64.

⁴³ Hakalehto 2018, s. 61–66.

⁴⁴ Doek 2016, s. 104–105.

⁴⁵ Freeman 2011, s. 3.

⁴⁶ CRC/GC/2003/5, s. 3–4.

sopimuksen ytimen, ja ne tulee ottaa huomioon kaikissa lapsen oikeuksien sopimuksen kohtien tulkinnassa.⁴⁷ Määrittelen näiden yleisperiaatteiden merkitykset tarkemmin luvussa ''4.1 Sopimusta ohjaavat yleisperiaatteet'', jossa myös tulkitseen niiden merkitystä lasten vertaissuhteiden muodostamisen ja ylläpitämisen kannalta.

---

⁴⁷ Gillett-Swan – van Leent 2019, s. 2/17.

3. LASTENSUOJELULAITOKSEEN SIOITETUN LAPSEN OIKEUDELLINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

3.1 Lastensuojelulaki

Viime vuosikymmenien aikana lastensuojelun keskeiseksi ohjauskeinoksi on muodostunut lainsäädäntö, ja lastensuojelussa aiheutuvat kiistat ratkaistaan näkyvämmiin tuomioistuimissa.⁴⁸ Lastensuojelulle keskeistä on lapsen suojelunäkökulma – lastensuojelun tarkoitus on suojella lasta tilanteissa, joissa hänen hyvinvointinsa vaarantumisen riski ylittää laissa määritellyn rajan. Lasta suojellaan häntä uhkaavalta tekijältä, tarvittaessa esimerkiksi hänen vanhemmiltaan tai myös julkiselta valtalalta.⁴⁹

Nykyinen lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 2008 korvaten vuoden 1983 lastensuojelulain. Lastensuojelulaissa säädetään lastensuojelutoimista, lastensuojelua koskevasta menettelystä, päätösvalasta lastensuojeluasioissa ja ylipäätään lastensuojelun organisaatiosta.⁵⁰

LSL 4 §:n 1 momentin mukaan lastensuojelun tulee edistää lasten hyvinvointia ja kehitystä sekä tukea lapsen huoltajia, vanhempia ja muista lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastuussa olevia henkilöitä lapsen huolenpidon ja kasvatuksen osalta. Lastensuojelun on pyrittävä lasten ja perheiden ongelmien havaitsemisen ja niihin puuttumisen lisäksi myös ennaltaehkäisemään näiden ongelmien syntymistä. Lastensuojelun tärkein ja aina ensisijaisesti huomioon otettava periaate on lapsen etu, joka tulee huomioida niin lastensuojelun tarpeen arvioinnissa kuin lastensuojelua toteutettaessakin.

LSL 3 §:n mukaan lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan asiakassuunnitelman, avohuollon tukitoimien, lapsen kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton, sijaishuollon sekä jälkihuollon avulla.

Lapsille ja perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina, LSL 3 a §:n 1 momentin mukaan kunta järjestää 2 momentissa säädettyä tukea ja erityistä tukea esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, koulussa, nuorisotyössä ja äitiys- ja lastenneuvolassa. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on turvata ja edistää lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä ja myös tukea vanhempia. Jos lapsi on jo lastensuojelun asiakkaana, 3 momentin ehkäisevää lastensuojelua järjestetään tällöin osana asiakkuutta.

---

⁴⁸ Aer 2013, esipuhe.

⁴⁹ Hakalehto 2018, s. 382.

⁵⁰ Aer 2013, s. 3.

LSL 4 §:n 3 momentti velvoittaa lastensuojelun toimijoita toimimaan mahdollisimman hienovaraisesti ja käyttämään ensisijaisesti LSL 36 §:n 1 momentissa määriteltyjä avohuollon tukitoimia, esimerkiksi erilaisten lasta ja perhettä tukevien palvelujen ja tukitoimien antaminen, kuten esimerkiksi tuen antaminen lapsen ja perheen ongelmatilanteiden selvittämiseen, lapsen ja perheen kuntouttamiseen sekä lapsen henkilökohtaisten tarpeiden, kuten koulunkäynnin, harrastusten ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen.

3.2 Lastensuojelun keskeiset periaatteet

Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen mukaan alaikäisen etu on otettava ensisijaisesti huomioon aina niin julkisen kuin yksityisenkin sosiaalihuollon toimissa. Esityksessä korostetaan oikeuskirjallisuuden päätelmää siitä, että lapsen edun sisältöä ei voida tarkasti määritellä – lapsen etu tulee määritellä aina tapauskohtaisesti huomioiden muun muassa lapsen ikä, kehitystaso, olosuhteet ja vanhempien kyky vastata lapsen huolenpidosta ja hoidosta. Alaikäisen mielipide ja toivomukset on kuitenkin aina selvitettävä, ja ne tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.⁵¹

Entisen lastensuojelulain (683/1983) esitöissä on jo vuonna 1983 todettu lapsen etu lastensuojelun tärkeimmäksi periaatteeksi.⁵² Vuonna 2006 uutta lastensuojelulakia säädettäessä sen esitöissä lapsen edun turvaaminen on edelleen todettu lastensuojelun tärkeimmäksi periaatteeksi.⁵³ Vuonna 1983 lapsen edun ensisijaiseksi turvaamiskeinoksi on määritelty auttaa lapsen vanhempia tai muita huoltajia ymmärtämään lapsen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita. Erityisen tärkeäksi on vielä määritetty turvata lapselle sellaiset läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, joissa lapsi voi tuntea olevansa hyväksytty, toivottu ja rakastettu. Lasta hoitavilla aikuisilla tulee olla lapseen kohdistuvan myönteisen asenteen lisäksi riittävä määrä tietoa ja taitoa lasten kasvatuksesta, jotta lapsen etu voi toteutua.⁵⁴

LSL 4 §:n 2 momentissa on säädetty lastensuojelun keskeiset periaatteet. Momentin kohdissa 1-7 on säädetty seitsemän eri lapsen edun arviointiperustetta: tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, iän ja kehitystason mukainen huolenpito ja valvonta sekä mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä, toivomuksia ja taipumuksia vastaava koulutus, ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus sekä turvallinen kasvuympäristö, vastuullisuuteen kasvaminen ja

---

⁵¹ HE 237/2018 vp, s. 26.

⁵² HE 13/1983 vp, s. 21.

⁵³ HE 252/2006 vp, s. 117.

⁵⁴ HE 13/1983 vp, s. 21.

itsenäistyminen, mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan, ja uskonnollisen, kielellisen ja kulttuurisen taustan huomioiminen. Kaikki nämä kohdat tulee ottaa huomioon pohdittaessa lapsen edun toteutumista lasta koskevissa ratkaisuihin ja toimenpidevaihtoehtoissa.

Lapsen etu on myös kansainvälisesti tärkeä periaate päätöksenteossa. LOS 3 artiklan mukaan lapsen etu on aina otettava huomioon kaikissa lapsia koskevissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, hallintoviranomaisten, lainsäädäntöelimien tai tuomioistuinten toimissa. 12 artiklan 1 kohdan mukaisesti lapsen näkemykset on aina otettava huomioon lapsen kehitystason ja iän mukaisesti ja lisäksi lapsella on oikeus ilmaista omat näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa, mikäli lapsi kykenee muodostamaan omat näkemyksensä.

Lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan myös määritellyt lapsen edun joustavaksi ja sovellettavaksi sekä tapauskohtaisesti määriteltäväksi käsitteeksi. Lapsen etu tulee ottaa huomioon tilanteen tarpeiden mukaisesti jokaisessa lasta koskevassa asiassa.⁵⁵

Komitea luokittelee lapsen edun kolmiulotteiseksi käsitteeksi: lapsen edun käsite on aineellinen oikeus, tulkintaa ohjaava periaate ja päätöksentekoprosessia ohjaava sääntö. Lapsen edusta aineellisena oikeutena tarkoitetaan lapsen edun ensisijaisuutta jokaisessa lasta koskevassa päätöksessä. Lapsen etu ohjaavana oikeusperiaatteena on toimintaohje valita lapsen etua parhaiten tukeva tulkinta tilanteissa, joissa on useampi eri tulkintavaihtoehto. Lapsen etu on päätöksentekoprosessia ohjaava sääntö, sillä aina lasta koskevissa päätöksissä tulee tuoda esille arvio ja harkinta päätöksen vaikutuksista lapsen etuun.⁵⁶

---

⁵⁵ CRC/C/GC/14, luvussa "3. The best interests of the child".

⁵⁶ CRC/C/GC/14, luvussa " I. Introduction, A. The best interests of the child: a right, a principle and a rule of procedure".

4. VERTAISUHTEET LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSESSA

4.1 Sopimusta ohjaavat yleisperiaatteet

Aiemmin määritellyt sopimuksen yleisperiaatteet lapsen syrjimättömyydestä, edun ensisijaisuudesta, oikeudesta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä oikeudesta saada näkemykset huomioon otetuiksi voidaan tulkita osaltaan turvaavan lapsen oikeutta vertaissuhteisiin. Lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan täsmentänyt periaatteiden tarkoituksia, ja komitean mukaan sopimusvaltioiden tulee kehittää näiden yleisperiaatteiden sekä muiden lapsen oikeuksien sopimuksen määräysten mukaisesti lapsen oikeuksien näkökulma kaikkialle oikeuslaitoksen, hallituksen ja parlamentin piiriin. Näin lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet ja muutkin määräykset koskevat myös sitä, millaiset oikeudet lapsilla on vertaissuhteiden ylläpitämiseen ja edistämiseen.⁵⁷

Syrjimättömyysvelvollisuudesta on säädetty LOS 2 artiklassa, jonka mukaan sopimusvaltioiden tulee toteuttaa lapsen oikeuksien sopimuksessa säännellyt oikeudet joka ikiselle lapselle ilman minkäänlaista erilaisuuteen, esimerkiksi ihonväriin, sukupuoleen tai mielipiteisiin liittyvää erottelua. Sopimusvaltioiden tulee varmistaa lapsen suojeleu kaikelta lapsen perheenjäsenten mielipiteisiin, vakaumuksiin, asemaan tai toimintaan liittyvältä syrjinnältä ja rangaistukselta, ja tämän turvaamiseksi valtion on tarvittaessa ryhdyttävä kaikkiin asian kannalta tarpeellisiin toimiin.

Syrjimättömyyden yleisperiaate siis turvaa samat oikeudet jokaiselle lapselle huolimatta lapsen omasta, mutta myös lapsen vanhempien asemasta. Säännöstä sovellettaessa lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen asemaan, on säännöksen mukaisesti sijoitetulla lapsella samat oikeudet kuin muilla lapsilla, eikä sijoitettua lasta saa syrjiä sijoituksen vuoksi. Näin ollen myös sijoitetulla lapsella tulee olla samat oikeudet kaverisuhteiden ylläpitämiseen ja edistämiseen kuin muillakin lapsilla.

Lapsen edun ensisijaisuuden periaate on määritelty lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohdassa. Yleisperiaate lapsen edun ensisijaisesta huomioon ottamisesta kohdistuu komitean yleiskommentin mukaan kaikkiin julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, hallintoviranomaisten, lainsäädäntöelimien ja tuomioistuinten toimiin niin, että niiden on toimittava aktiivisesti lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta toteuttaen kaikissa arvioissaan, harkinnoissaan, toimissaan ja päätöksissään, jotka niin välittömästi kuin myös välillisestikin koskevat lapsia.⁵⁸ Komitean mukaan lapsen etu voi olla sekä kollektiivista että yksilöllistä. Kollektiivinen lapsen etu tarkoittaa, että lasten yleinen etu otetaan

---

⁵⁷ CRC/GC/2003/5, s. 1-2.

⁵⁸ CRC/GC/2003/5, s. 4.

huomioon esimerkiksi lainsäädäntöelimissä lakia säädettäessä ja tuomioistuimissa ennakkoratkaisuja tehtäessä. Lapsen yksilöllinen etu tarkoittaa puolestaan, että yksittäistä lasta koskevissa päätöksissä lapsen etu arvioidaan aina yksilöllisesti lapsen yksilölliseen tilanteeseen soveltaen, eikä yhteneväisenä lasten yleisen edun kanssa.⁵⁹

Mikäli kaverisuhteet katsotaan kuuluvaksi lapsen etuun, esimerkiksi lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä suojaavana ja edistävänä tekijänä, tulee lapsen edun periaatetta soveltaen lapsen oikeus kaverisuhteiden ylläpitämiseen ja muodostamiseen turvata myös lainsäädännössä ja tarvittaessa myös tuomioistuinten ennakkoratkaisuissa.

Koska lapsen etua arvioidaan sosiaalihuollossa, hallintoviranomaisissa ja myös tuomioistuimissa, on kaverisuhteiden turvaamisen ollessa lapsen hyvinvoinnin ja edun mukaista lapsen oikeus kaverisuhteisiin otettava huomioon ja turvattava myös sosiaalihuollon, hallintoviranomaisten ja tuomioistuinten toiminnassa. Lapsen etua mukaillen tämä tarkoittaa esimerkiksi, että sosiaalihuollossa, esimerkiksi lastensuojelussa ja näin ollen myös lastensuojelulaitoksissa, tulisi lapselle mahdollistaa hänen etunsa mukaisten kaverisuhteiden ylläpitäminen esimerkiksi yhteydenpitoa turvaamalla ja edistämällä, ja tuomioistuinten tulisi näihin liittyviä tilanteita ratkoessaan ottaa huomioon lapsen etua turvaavien kaverisuhteiden toteutuminen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 6 artiklassa jokaiselle lapselle on määritelty synnynnäinen oikeus elämään sekä täysimääräiset henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset. Komitea on korostanut, että valtioiden tulee tulkita artiklan käsite ”kehitys” sen laajimmassa merkityksessä. Valtioiden tulee nähdä kehitys kokonaisvaltaisena käsitteenä, joka sisältää jokaiselle lapselle oikeuden niin ruumiilliseen, henkiseen, hengelliseen, moraaliseen, psykologiseen kuin sosiaaliseenkin kehitykseen. Jokaisen lapsen optimaalisen kehityksen tulee olla täytäntöönpanotoimenpiteiden tavoitteena.⁶⁰

Komitea on näin määritellyt sosiaalisen kehityksen osaksi lapsen täysimääräistä kehitystä. Lapsen täysimääräisen sosiaalisen kehityksen voi sen tavoitteen mukaisesti tulkita oikeastaan jopa vaativan sitä, että lapsi oppii toimimaan myös vertaistensa kanssa. Vertaistensa kanssa lapsi oppii tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa, muodostamaan ihmissuhteita sekä ylläpitämään niitä eli ennen kaikkea lapsi oppii sosiaalista kanssakäymistä, joka kuuluu mielestäni kiistatta sosiaaliseen kehitykseen.

Syrjimättömyysperiaatetta ja LOS:n tarkoitusta soveltaen lapsen täysimääräisen kehityksen periaatteeseen, sopimuksen oikeudet kuuluvat kaikille sopimusvaltioiden lapsille, eli myös sijaishuollossa

---

⁵⁹ CRC/C/GC/14, s. luvussa ”IV. Legal analysis and links with the general principles of the Convention – c) ‘children’ ”.

⁶⁰ CRC/GC/2003/5, s. 4.

oleville. Näin myös sijaishuollossa oleville lapsille tulee taata täysimääräinen sosiaalinen kehitys, vaikka he asuisivatkin lastensuojelulaitoksessa. Säännöksen voidaan näin tulkita velvoittavan niin sosiaalityöntekijöitä, lastensuojelulaitoksen työntekijöitä kuin muutakin julkista valtaa huolehtimaan, että myös lastensuojelulaitoksessa olevat lapset pystyvät kehittymään sosiaalisesti.

LOS 12 artiklassa säädetään, että omien mielipiteiden muodostamiseen kykenevällä lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa, ja lapsen näkemykset on myös otettava huomioon lapsen kehitystason ja iän mukaisesti. Lasta koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa lapselle on annettava erityinen mahdollisuus tulla kuulluksi joko suoraan tai välillisesti. Komitean mukaan periaatteen on tarkoitettu korostavan lapsen roolia aktiivisena oikeuksiensa käyttäjänä, edistäjänä, suojelijana ja valvojana.⁶¹

Säännöksen tavoitetta sijaishuollossa olevan lapsen asemaan soveltaen, tulee säännöksen tarkoituksen mukaisesti aina kuunnella esimerkiksi, jos lapsi kertoo haluavansa nähdä kavereita tai pitää heihin muulla tavoin yhteyttä tai jos lapsi tuntee itsensä yksinäiseksi tai ulkopuoliseksi. Sen lisäksi, että kuunnellaan lapsen tarve olla tekemisissä vertaistensa kanssa, tulee tämä tarve ottaa myös tosiasiallisesti huomioon, sillä komitea on yleiskommentissaan painottanut, että lasten kuuleminen on tärkeää pitää lasten oikeuksien toteuttamisen keinona eikä päämääränä. On kiinnitettävä huomiota siihen, että pelkän lasten muodollisen kuuntelemisen sijaan lasten näkemykset sisäistetään ja ne otetaan todellisesti huomioon. Todellisen huomioon ottamisen tarkkailuksi niin asiakirjat kuin prosessitkin on asetettava esille.⁶² Eli koska lapsen mielipide tulee ottaa tosiasiallisesti huomioon, on lapsen kuuntelemisen lisäksi pyrittävä toteuttamaan lapsen tarve nähdä hänen kavereitaan.

4.2 Yleiskommentit

Yleisperiaatteiden lisäksi lapsen oikeuksien sopimuksen muissakin säännöksissä on turvattu lasten vertaissuhteisiin liittyviä oikeuksia. Lapsen oikeuksien komitea on yleiskommenteillaan tarkentanut yleisperiaatteiden lisäksi myös muiden LOS:n säännösten tarkoitusta ja sitä, kuinka valtioiden kuului tulkita sopimuksen säännöksiä. Tarkastelin yleiskommenttien sisältöjä lasten vertaissuhteiden näkökulmasta, ja komitea onkin useaan otteeseen viitannut lasten ja nuorten sosiaalisen kehityksen sekä ikätovereiden tärkeyteen.

---

⁶¹ CRC/GC/2003/5, s. 4.

⁶² CRC/GC/2003/5, s. 4.

Komitea on määritellyt läheiset suhteet pikkulasten henkiinjäämisen, hyvinvoinnin ja kehityksen perustaksi. Yleiskommentissa läheisten suhteiden on määritelty tarkoittavan suhteita pieneen joukkoon keskeisiä ihmisiä, joihin kuuluvaksi komitea on luokitellut myös ikätoverit. Komitea myös huomauttaa pikkulasten olevan yhteiskunnallisia toimijoita, ja yleiskommentin mukaan suhteiden luominen niin samanikäisiin, nuorempiin kuin vanhempiinkin lapsiin on yksi varhaislapsuuden piirre, jonka avulla pikkulapset oppivat neuvottelemaan, koordinoimaan, ratkaisemaan konflikteja, ottamaan vastuuta muista ja pitämään lupauksensa.⁶³

Näin voidaan mielestäni kiistatta tulkita, että lapsen oikeuksien sopimuksen tarkoituksen mukaisesti vertaissuhteiden muodostaminen kuuluu pienen lasten elämään, ja vertaisten kanssa toimiminen on edellytys elämässä vaadittaville taidoille, kuten muiden ihmisten kanssa toimimiselle. Lastensuojelulaitoksissa on siis huolehdittava, että pienet lapset pääsevät kehittymään sosiaalisesti vertaistensa kanssa, eli edellä määritellyn voidaan tulkita velvoittavan lastensuojelulaitoksia, niiden toiminnasta päättäviä ja siihen osallistuvia edistämään pikkulasten vertaisten kanssa toimimista. Pikkulasten oikeus vertaissuhteisiin ei näin ollen ole ainoastaan lasten oma, heidän omaan haluunsa pohjautuva oikeus, vaan sen turvaaminen ja edistäminen on julkisen vallan velvoite.

Vastaus siihen kysymykseen, eikö lapsi voi kehittyä sosiaalisesti aikuisten kanssa, on myös tarkennettu komitean toimesta. Sosiaalista kehitystä voi sen sanamuodon mukaisesti tulkita monella eri tavalla, ja käytännössä aikuisenkin kanssa toimimisen voisi tulkita lapsen sosiaaliseksi kehitykseksi. Lapsen oikeuksien sopimuksen 31 artiklassa jokaiselle lapselle on turvattu oikeus lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin ja virkistystoimintaan, ja sanamuodon mukaisesti tulkiten myös aikuisten kanssa leikkiminen voisi sisältyä oikeuteen.

31 artiklaa koskevassa yleiskommentissa komitea on kuitenkin tarkentanut, että vaikka aikuisten kanssa leikkimisestä on hyötyä lapsille sekä aikuisille, ei aikuisten kanssa leikkiminen välttämättä kehitä lapsen luovuuden, johtajuuden ja joukkuehengen kehittymistä.⁶⁴ Leikkiessään ikätoveriensa kanssa lapset sekä luovat omat fantasiansa, maailmansa, kielensä ja pelinsä että siirtävät niitä eteenpäin. Ikätovereidensa kanssa tekemisissä oleminen luo lapsille mahdollisuuden laajentaa heidän omia näkökulmiaan ja edistää lasten oppimista muista kulttuureista ja näiden kautta myös lasten ymmärrystä ja erilaisuuden arvostamista.⁶⁵

---

⁶³ CRC/C/GC/7, s. 3.

⁶⁴ CRC/C/GC/17, luvussa "III. Significance of article 31 in children's lives".

⁶⁵ CRC/C/GC/17, luvussa "III. Significance of article 31 in children's lives".

Edellä määritellyn mukaisesti, säännös lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin ja virkistystoimintaan sisältää tarkoituksen siitä, että lapsi saa toteuttaa tätä oikeutta ikätovereidensa kanssa. Oikeus ei koske ainoastaan pikkulapsia, sillä komitea on tuonut esille myös nuoret todeten, että nykyinen ymmärrys lasten leikin ja virkistystoiminnan vaikutuksesta lasten hyvinvoinnille, kehitykselle ja terveydelle on usein heikko ja väheksytty. Komitean mukaan ikätovereiden tapaaminen mahdollistaa nuorille itsenäistymisen ja aikuisuuteen kasvamisen, mikä on tärkeää nuorten identiteetin ja yhteenkuuluvuudentunteen kehittymisen kannalta.⁶⁶

Pikkulapsista nuoriin – nuorten terveyttä ja kehitystä varten komitea on myös antanut tulkinta-apua. Komitea tulkitsee elinympäristön vahvasti nuorten terveyttä ja kehitystä määrääväksi tekijäksi, ja turvallisen sekä kannustavan ympäristön mahdollistamiseksi komitea kehottaa asenteisiin ja toimiin puuttumista niin nuorten välittömässä kuin laajemmassakin ympäristössä. Komitea määrittelee välittömään ympäristöön kuuluvaksi perheen, ikätoverit, koulun ja palvelut, eli komitea tulkitsee ikätovereiden olevan vahvasti nuoren terveyteen ja kehitykseen sekä turvalliseen ja kannustavaan elinympäristöön vaikuttava tekijä.⁶⁷ Peilaten tähän sekä aiemmin määriteltyyn komitean pikkulapsia koskevaan yleiskommenttiin pikkulasten ikätoverien tärkeydestä, velvoittaa komitea ikätoverien olevan tärkeä osa sekä pienempien lasten että nuorten kehitystä. Säännösten tarkoitusta tulkiten voidaan siis todeta, että ikätoverit ovat kaikkien lasten kehityksen kannalta tärkeitä – riippumatta lapsen iästä.

Tätä tulkintaa tukee myös se, että kuten komitea on aiemmin määritellyn mukaisesti todennut ikätovereiden ja ikätovereiden kanssa opeteltujen taitojen kuuluvaksi varhaiskasvatukseen, on komitea täsmentänyt myös lapsen koulutuksen tarkoitukseksi opettaa lapsille luku- ja laskutaitojen lisäksi myös elämäntaitoja, esimerkiksi hyvien sosiaalisten suhteiden muodostus sekä kyky selvitä konfliktitilanteista ilman väkivaltaa.⁶⁸ Tämän korostuksen tarkoitusta tulkiten, ikätovereiden tärkeys ulottuu myös varhaislapsuuden ja nuoruusiän välisille kaikille ikävuosille. Koulu kuuluu lapsen välittömään elinympäristöön, ja koululla onkin komitean mukaan myös merkittävä rooli nuorelle muun muassa sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistavana paikkana.⁶⁹

LOS 24 artiklan mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydestä. Komitea on tunnustanut, että lapsen terveyden turvaaminen edellyttää useiden tekijöiden huomioimista, ja näihin tekijöihin komitea on muun muassa perheen ja rakenteellisten tekijöiden lisäksi

---

⁶⁶ CRC/C/GC/17, luvussa "VI. Creating the context for the realization of article 31 – B. Challenges to be addressed in the realization of article 31".

⁶⁷ CRC/GC/2003/4, s. 4.

⁶⁸ CRC/GC/2001/1, s. 4.

⁶⁹ CRC/GC/2003/4, s. 5.

määritellyt ikätoverit sekä välittömän ympäristön.⁷⁰ Komitea on siis tunnustanut ikätoverit lapsen terveyden turvaamista määrittäväksi tekijäksi.

Nyt voidaan kiistatta loppupäätelmänä todeta, että YK:n lapsen oikeuksien komitea näkee lapsen oikeuden ikätovereihin eli vertaissuhteisiin erittäin tärkeänä, oikeastaan jopa välttämättömänä niin lapsen kuin nuorenkin kehityksen sekä terveyden kannalta monella eri osa-alueella. Sen lisäksi, että lapsen oikeus ikätovereihin on lapsen oma upea mahdollisuus, on sen toteuttaminen ja edistäminen myös lasten kanssa toimivien velvollisuus.

Lapsen vertaissuhteiden turvaamis- ja edistämisvelvoitetta komitea on vielä tarkentanut korostamalla, että sopimusvaltioiden tulee toimenpiteillään varmistaa, että kaikilla laitoshoidossa olevilla lapsilla on mahdollisuudet olla tekemisissä ikätovereiden kanssa. Komitea viittaa tällä tulkinnalla LOS 31 artiklaan, joka turvaa lapsille oikeuden vapaa-aikaan, lepoon, iän mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan ja osallistua vapaasti taiteisiin ja kulttuurielämään, sekä määrää valtioille velvollisuuden kunnioittaa sekä edistää lasten oikeutta osallistua taide- ja kulttuurielämään sekä velvollisuuden kannustaa kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoja tarjoavia yhtäläisiä mahdollisuuksia.⁷¹

Mainittakoon vielä, että YK:n yleinen kanta lapsen kaverisuhteiden tosiasiallisesta merkityksestä ilmenee myös YK:n yleiskokouksen ohjeesta. YK:n yleiskokouksen tehtävä on edistää kansainvälistä yhteistyötä esittämällä suosituksia ja panemalla toimeen tutkimuksia.⁷² YK:n yleiskokouksen ohjeessa on sanamuodollisesti määritelty, että vaihtoehdoisessa hoidossa olevan lapsen perheen lisäksi muun muassa lapsen ystäviin tulee pitää yhteyttä lapsen suojelun ja lapsen edun mukaisesti.⁷³ Yleiskokouksen ohje on kuitenkin vain suositus, joka ei velvoita sopimusvaltioita.⁷⁴

---

⁷⁰ *CRC/C/GC/15*, luvussa "II. Principles and premises for realizing children's right to health – D. Right to life, survival and development and the determinants of children's health".

⁷¹ *CRC/C/GC/17*, luvussa "VII. Children requiring particular attention to realize their rights under article 31 – Children in institutions".

⁷² *Scheinin 2002b*, s. 21.

⁷³ *A/RES/46/142*, s. 13.

⁷⁴ *Scheinin 2002a*, s. 12.

5. VERTAISUHTEET KANSALLISESSA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

5.1 Sosiaalihuolto

Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 3 §:n 2 kohdan ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:n mukaan sosiaalihuolto on sosiaalipalveluja, muun muassa sosiaalityötä, laitospalveluja ja perhetyötä, ja niiden järjestämistä sekä niihin liittyviä toimenpiteitä, joiden tarkoitus on ylläpitää ja edistää yksilön tai perheen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

Näin huostaanotto ja lastensuojelulaitoksen toiminta sisältyvät sosiaalipalveluihin, minkä vuoksi tarkastelen nyt sosiaalipalveluja koskevaa lainsäädäntöä.

Sosiaalihuoltolain tarkoitus on sen 1 §:n mukaan muun muassa ylläpitää ja edistää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta ja edistää osallisuutta. Sosiaalihuoltolakia sovelletaan sen 2 §:n 1 momentin mukaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon, mutta lain yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) esitöissä on määritelty, että yksityisiin sosiaalipalveluihin tulee sosiaalipalvelujen yhtäläisen laadun takaamiseksi soveltaa samoja laadullisia vaatimuksia, joita muualla sosiaalihuollon lainsäädännössä on säädetty, paitsi erikseen viranomaisia koskeviksi rajattuja säännöksiä.⁷⁵

Yksityisten sosiaalipalvelujen tulee näin myös soveltaa sosiaalihuoltolain sosiaalipalvelujen laatua koskevia säännöksiä. Lisäksi lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sen 2 §:n 1 momentin mukaan sovelletaan julkisen sosiaalihuollon lisäksi myös yksityiseen sosiaalihuoltoon. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyn lain tarkoitus on sen 1 §:n mukaan edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta hyvään, asiakaslähtöiseen ja luottamukselliseen palveluun ja kohteluun.

Tämän määrittelyn mukaisesti sosiaalipalveluja koskevaa lainsäädäntöä sovelletaan kunnallisten lisäksi myös yksityisiin lastensuojelulaitoksiin.

Sosiaalihuoltolain 4 §:ssä on määritelty asiakkaan etua, ja lain esitöissä on tarkennettu, että asiakkaan etu on aina ensisijainen sosiaalihuoltoa toteutettaessa.⁷⁶ Lain 4 §:ssä on määritelty 7 eri kohtaa, jotka asiakkaan etua arvioitaessa on aina otettava huomioon, ja 4 §:n 2 momenttiin on kirjattu sosiaalihuollon asiakkaan omatoimisuuden ja itsenäisen suoriutumisen vahvistuminen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Lain esitöiden mukaan säännös tarkoittaa, että asiakkaan omia ja lähiyhteisön

---

⁷⁵ HE 302/2012 vp, s. 17.

⁷⁶ HE 164/2014 vp, s. 99.

voimavaroja tulee vahvistaa, sosiaalisia suhteita säilyttää ja ylläpitää sekä oma-aloitteisuutta ja itsenäistä suoriutumista edistää.⁷⁷

Säännöksessä ei ole sanamuodollisesti määritelty kavereita tai samalla kehitystasolla olevia, mutta toisaalta mielestäni vertaisten kanssa toimimisen voisi tulkita oma-aloitteisuuden ja itsenäisyyden kehittämiseksi. Ja kuten aiemmassa luvussa toin esille, lapsen oikeuksien komitea luokittelee lapsen ikätoverit kuuluvaksi lapsen kehitykseen. Näitä soveltaen lastensuojelulaitoksessa olevan lapsen vertaissuhteita koskeviin oikeuksiin, tulee lastensuojelulaitoksen tukea niin lapsen sosiaalisten suhteiden, eli voitaisiin tulkita myös vertaissuhteiden, ylläpitämistä kuin edistämistäkin.

Sosiaalihuoltolain 5 §:ssä on säädetty erikseen lapsen edusta, joka on aina lasta koskevissa toimituksissa otettava ensisijaisesti huomioon. 5 §:n mukaan edellä olevan asiakkaan edusta säätelevän 4 §:n kohtien lisäksi lapsen kohdalla on otettava huomioon lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, mahdollisuus saada ymmärrystä ja iän ja sekä kehitystason mukaista huolenpitoa, turvallinen kasvuympäristö sekä henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus sekä itsenäistyminen ja vastuullisuuteen kasvaminen. Lain esitöissä on täsmennetty, että 5 §:n sisältö vastaa aiemmin määrittelemääni lastensuojelulain 4 §:n sisältöä lapsen edun periaatteesta, sekä lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §:ssä sisältöä, jota tarkennan myöhemmin tässä tutkielmassa.⁷⁸

Sosiaalihuoltolain 22 §:n mukaan laitospalvelussa olevan henkilön kuntoutus, hoito ja huolenpito tulee järjestää hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti, ja myös elinympäristön tulisi turvallisuuden lisäksi olla mahdollisimman kodinomainen sekä virikkeitä tarjoava ja yksityisyyttä mahdollistava sekä omatoimisuutta, toimintakykyä ja kuntoutusta edistävä. Lain esitöissä säännöksen tarkoituksena on määritelty muun muassa, että laitoksessa tulisi virikkeitä antavan toiminnan järjestämisen avulla turvata laitoksen asukkaiden mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen, mutta lisäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuudet tulisi turvata myös asuinpiiriä eli laitoksen piiriä laajemmin esimerkiksi kuljetuspalveluja järjestämällä.⁷⁹

Säännöksen tarkoitusta soveltaen, lastensuojelulaitoksessa olevilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus muodostaa vertaissuhteita niin laitoksen muiden lasten kanssa kuin myös laitoksen ulkopuolella olevien vertaistensa kanssa, ja lastensuojelulaitoksen tulee tukea tätä toimintaa esimerkiksi kuljetuksia järjestämällä.

---

⁷⁷ HE 164/2014 vp, s. 99.

⁷⁸ HE 164/2014 vp, s. 100.

⁷⁹ HE 164/2014 vp, s. 116.

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 4 §:ssä on turvattu asiakkaalle oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa sekä hyvää kohtelua ilman syrjintää, ihmisarvon loukkaamista ja hänen vakaumustaan sekä yksityisyyttään kunnioittaen. Asiakkaan etu, toivomukset, mielipide, äidinkieli, kulttuuritausta ja yksilölliset tarpeet tulee aina ottaa huomioon sosiaalihuoltoa toteutettaessa.

Lain esitöissä on täsmennetty, että lain 4 §:ssä määritellyllä hyvällä kohtelulla turvataan perustuslaissa määriteltyjen yhdenvertaisuusperiaatteen sekä syrjintäkiellon toteutuminen. Periaatteiden mukaisesti kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa asettaa eri asemaan ilman hyväksyttävää perustetta, ja esimerkiksi sukupuoli, ikä, terveydentila ja mielipide eivät ole hyväksyttäviä perusteita. Periaatteet edellyttävät kuitenkin, että samanlaisissa tilanteissa ihmisiä tulee kohdella samalla tavalla ja erilaisissa tilanteissa eri tavalla, eli olosuhteiden niin vaatiessa, tulee heikossa asemassa olevia yksilöitä tai ryhmiä kohdella myönteisellä erityiskohtelulla tosiasiallisen samanarvoisuuden turvaamiseksi.⁸⁰

Säännöstä verraten lasten vertaissuhteita koskeviin oikeuksiin sijaishuollossa, lasten oikeutta vertaissuhteisiin ei saa väheksyä tai syrjiä esimerkiksi lapsen iän tai terveydentilan perusteella. Myönteistä erityiskohtelua voisi lasten vertaissuhteita ajatellen soveltaa niin, että vanhempien kanssa huonoissa tai olemattomissa väleissä eli heikommassa asemassa olevien lasten suhteita vertaisiin tulisi tukea ja edistää tavallista enemmän lastensuojelulaitoksessa. Näin edistettäisiin lasten, joilta puuttuu jatkuva ja turvallinen lapsi-vanhemmuus-suhde, läheis- ja tukiverkoston muodostumista ja säilymistä, mikä vähentäisi näiden lasten eriarvoisuutta suhteessa muihin vanhempiensa kanssa hyvissä väleissä oleviin lapsiin ja heidän läheis- ja tukiverkostoonsa, eli turvattaisiin tosiasiallista samanarvoisuutta.

Myös aikaisemmin määrittelemistäni LOS:n yleisperiaatteista syrjimättömyysvelvollisuus tukee sitä ajatusta, että kaikki lapset ja heidän läheisverkostonsa ovat yhtä arvokkaita huolimatta siitä, keitä henkilöitä lapsen läheisverkostoon kuuluu. Syrjimättömyysvelvollisuus sallii myös yhtäläisiin oikeuksiin pääsemiseksi heikommassa asemassa oleviin kohdistuvaa erityistä kohtelua.⁸¹

Loppupäätelmänä voidaan todeta, että sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä laki yksityisistä sosiaalipalveluista sisältävät säännöksiä sosiaalisista suhteista ja niiden ylläpitämisestä sekä edistämisestä. Jos niitä tulkitsen LOS:n säännösten nojalla, voidaan mielestäni tulkita ikätoverit kuuluvaksi sosiaalihuollon asiakkaan, eli tässä tapauksessa lastensuojelulaitoksessa asuvan lapsen, sosiaalisiin suhteisiin. Näin sosiaalihuoltolain, lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä lain yksityisistä sosiaalipalveluista voidaan tulkita turvaavan

---

⁸⁰ HE 137/1999 vp, s. 19.

⁸¹ CRC/GC/2003/5, s. 4.

vertaissuhteiden ylläpitoa ja edistämistä. Nämä lait ovat kuitenkin yleislakeja, joiden määräykset ovat voimassa, jos niitä täydentävät erityislait, esimerkiksi lastensuojelulaki, eivät toisin säädä.⁸² Näin ollen sosiaalihuoltoa koskevien lakien säännökset ovat voimassa lastensuojelulaitoksessa, ellei lastensuojelulaissa ole sisällöltään erilaisia ja näin yleislakeja kumoavia säännöksiä.⁸³

5.2 Lastensuojelulaki

Nykyisen lastensuojelulain (417/2007) 54 §:n 1 momentissa on säädetty, että lapsen kehityksen kannalta tärkeät, turvalliset ja jatkuvat ihmissuhteet on turvattava lapselle sijaishuollossa. Saman momentin mukaan lapsella on oikeus tavata hänen vanhempiansa ja sisarustensa lisäksi myös muita lapselle läheisiä henkilöitä ottamalla heitä vastaan tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella, sekä oikeus pitää heihin yhteyttä puhelimitse ja ottaa vastaan kirjeitä ja muita kirjeisiin rinnastettavia luotamuksellisia viestejä tai muita lähetyksiä. 2 momentin mukaan sekä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen että lapsen sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapselle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa, eikä sijoituspaikan etäisyys saa olla lapselle este pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin. Sijaishuolto ja sijaishuollon paikka on järjestettävä tämän ehdon mukaisesti.

Koska lastensuojelulain esitöissä todetaan, että lain 54 §:n molemmat momentit vastaavat tarkoituksellisesti edellisen lastensuojelulain (LSL 1983, 683/1983) 24 §:n säännöksiä, on syytä tarkastella edellisen lastensuojelulain säännösten tarkoitusta sen selvittämiseksi, kuinka määritellään lastensuojelulain mukainen lapselle läheinen henkilö. Nykyisen lastensuojelulain esitöissä todetaan myös, että nykyisen lastensuojelulain 62 §:n ja 63 §:n yhteydenpidon rajoittamista koskevat säännökset vastaavat edellisen lastensuojelulain 25 §:n tarkoitusta, joten on aiheellista tarkastella vanhaa lastensuojelulakia myös siltä osin.⁸⁴

LSL 1983:n, eli jo vuoden 1983 LSL 24 §:n 1 momentissa on turvattu sijaishuollossa olevalle lapselle oikeus tavata hänen vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä sekä oikeus pitää heihin yhteyttä, ja momentin mukaan lapsen kehityksen kannalta tärkeät, turvalliset ja jatkuvat ihmissuhteet tulee turvata sijaishuollossa. 2 momentin mukaan sosiaalilautakunnan tulee tukea ja auttaa lapsen yhteydenpitoa hänen vanhempiansa sekä muihin hänelle läheisiin henkilöihin.

LSL 1983:n esitöissä on todettu lain 24 §:n 1 momentin tarkoitukseksi korostaa kasvuolojen vakiintumisen merkitystä erityisesti lapsen kehityksen kannalta tärkeiden, turvallisten ja jatkuvien

---

⁸² Tämä todettu mm. HE 137/1999 vp, s.8 ja HE 302/2010 vp, s. 17.

⁸³ HE 61/2013 vp, s. 3.

⁸⁴ HE 252/2006 vp, s. 179, 185.

ihmissuhteiden turvaamiseksi. Suureksi syyksi sijaishuollossa olevalle lapsen turvattomalle asemalle on todettu lapsen sijoituspaikan tiheät vaihtumisvälit juuri lapsen kehityksen kannalta tärkeimpien vuosien aikana. Esimerkeiksi säännöksen tarkoittamiksi lapselle tärkeiksi henkilöiksi on määritelty vanhemmat, sukulaiset, lastenkodin lähikasvattaja, tukihenkilö ja muu läheinen henkilö. Ystävien, ikätovereiden tai vertaisten roolia ei säännöksen tarkoitukseen olla sanamuotoisesti määritelty.⁸⁵

LSL 1983 25 §:ssä on säädetty lapsen yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksistä lapsen vanhempia ja lapselle muita läheisiä henkilöitä kohtaan. 1 momentin mukaan lapsen laitoksessa voidaan rajoittaa lapsen oikeutta tavata tai pitää yhteyttä hänelle läheistä henkilöä kohtaan, jos tapaamisesta tai yhteydenpidosta on merkittävää haittaa tai vaaraa lapsen turvallisuudelle tai kehitykselle, tai jos siitä on haittaa muiden, esimerkiksi laitoksen henkilökunnan tai muiden laitoksen lasten, turvallisuudelle. Läheisen roolia ei ole määritelty tarkemmin lain esitöissä.⁸⁶ Olettaen läheisen rooli on sama kuin edellä määritellyssä 24 §:n säännöksessä, eli vertaisia, kavereita tai ystäviä ei olla sanamuotoisesti määritelty kuuluvaksi säännöksen tarkoittamaan lapselle läheiseksi henkilöksi.

Lakia uudistettaessa, hallituksen esityksessä on määritelty lapselle läheiset henkilöt samoiksi kuin LSL 1983 24 §:n säännöksessä, mutta esityksen mukaan LSL 1983:n rajoitusedellytyksistä sääntelevä 25 §:ssä mainittu läheinen henkilö voi olla edellä mainittujen määritelmien lisäksi myös muu aikuinen, sisarus tai ystävä.⁸⁷

Ystävän rooli on siis tarkennettu sanallisesti lain esitöihin silloin, kun puhutaan yhteydenpidon rajoittamisesta. Esityksessä ei ole kuitenkaan sanallisesti määritelty ystävän roolia kuuluvaksi lain 24 §:n säännökseen, jonka tarkoitus on turvata lapselle läheiset, turvalliset ja jatkuvat ihmissuhteet. Kielellisesti tulkiten lain esitöissä ystävän rooli lapselle läheisenä ihmisenä on turvattu säännöksessä, joka määrittelee, keitä lapselle läheisiä ihmisiä yhteydenpitorajoitus voi koskea, mutta ystävän roolia lapselle läheisenä ihmisenä ei kuitenkaan ole turvattu säännökseen, joka määrittelee, keitä lapselle läheisiä ihmisiä lapsen yhteydenpidon turvaaminen ja edistäminen voi koskea. Syynä tälle voisi olla esimerkiksi, että joissain tilanteissa ystävillä, esimerkiksi huumeita käyttävillä, voi olla lapsen kehitystä vaarantavaa vaikutusta, jolloin ystävän roolin määrittely erikseen sanallisesti on voinut olla tarpeen rajoitusta koskevassa säännöksessä.

Joka tapauksessa, molemmissa säännöksissä mainittu ”muu henkilö” on tulkinnanvaraisen aukon jättävä käsite. Ystävä on sanallisesti määritelty kuuluvaksi rajoitusta koskevan säännöksen ”muuhun

---

⁸⁵ HE 13/1983 vp, s. 28.

⁸⁶ HE 13/1983 vp, s. 28.

⁸⁷ HE 225/2004 vp, s. 29, 33.

henkilöön”, mutta ei yhteydenpitoa turvaavaan säännökseen, mutta toisaalta yhteydenpitoa turvaavassa säännöksessä ei varsinaisesti ole kielletty ystävän roolia ”muuna henkilönä”. Koska molemmat säännökset koskevat lapsen ihmissuhteita ja lapselle läheisiä henkilöitä, ja niin lain esitöissä kuin myös nykyisen LSL 54 §:ssä tarkoitetun lapselle läheisten ja tärkeiden ihmissuhteiden turvaamisen sekä LSL 4 §:n lapsen edun periaatteen mukaisesti molempien säännösten tavoitteen voisi teleologisesti tulkita olevan sama – lapsen edun mukaisten ja lapselle läheisten ja tärkeiden ihmissuhteiden turvaaminen. Näin läheisen henkilön voidaan ajatella tarkoittavan samaa molemmissa säännöksissä, ja näin ystävän roolin voisi tulkita kuuluvaksi myös yhteydenpitoa turvaavaan säännökseen, vaikka siinä ei ole ystävän roolia ”muuna henkilönä” sanallisesti mainittu.

Toisaalta lastensuojelulain 4 a §:n 1 momentin mukaan lastensuojelun tulee turvata lapselle lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:n mukainen hoito, kasvatus, huolenpito ja valvonta. Lapsenhuoltolaissa lapsen tapaamisoikeus on myös turvattu ainoastaan vanhemmille, ja vuodesta 2019 heidän lisäksi myös vanhempiin verrattaville henkilöille sekä lapsen sukulaisille, mutta ei ystäville.⁸⁸ Lastensuojelulaissakin läheiset ihmissuhteet on voitu haluta määritellä lapsen huoltolain tavoitetta vastaaviksi, minkä vuoksi voi olla, että lastensuojelulakiin on kirjattu lapselle ainoastaan sukulaisuus suhteet ja niihin verrattavat suhteet.

Edellä perustellun vuoksi, lastensuojelulainsäädännön määrittelemä lapselle läheinen ”muu henkilö”-käsite jää avoimeksi, minkä vuoksi sijaishuollossa olevan lapsen läheisten ihmissuhteiden turvaamisen normin sisällön voi mielestäni tulkita monella eri tavalla.

Kuitenkin, laitoksen sijaintia koskevan säännöksen esitöissä kaverit on määritelty kuuluvaksi lapsen läheiseen elämänpiiriin.⁸⁹ Lakimuutosta koskevassa lausunnossaan perustuslakivaliokunta on korostanut lastensuojelun tarkoituksiksi turvallisen ja virikkeitä antavan kasvuympäristön sekä lapsen edun mukaisen, tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen turvaamisen lapsille.⁹⁰ Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt ystävät kuuluvaksi lapsen turvalliseen ympäristöön ja kehitykseen.⁹¹ Lex superioria soveltaen tätä lapsen oikeuksien komitean tulkintaa lapsen turvallisesta ympäristöstä ja kehityksestä tulee soveltaa myös Suomessa.⁹² Systematisoiden lastensuojelun tarkoitusta turvallisesta kasvuympäristöstä ja lapsen kehityksestä tulee tämän lapsen oikeuksien komitean tulkintaa soveltaen

---

⁸⁸ HE 88/2018 vp, s. 34.

⁸⁹ HE 225/2004 vp, s. 23.

⁹⁰ PeVL 5/2006 vp, s. 8.

⁹¹ CRC/GC/2003/4, s. 5.

⁹² Hirvonen 2011, s. 41.

tulkita mielestäni niin, että ystävät kuuluvat lapsen ympäristöön ja kehitykseen ja näin ystävyyssuhteiden mahdollistaminen kuuluvat myös lastensuojelun tarkoitukseen.

Loppupäätelmänäni lastensuojelulainsäädännöstä on, että nykyisen lastensuojelulain esitöissä lapselle läheisiksi henkilöiksi on edelleen sanallisesti määritelty vanhemmat, sukulaiset, lastenkodin lähikasvattaja, tukihenkilö ja muut läheiset henkilöt, mutta ei suoranaisesti ystävän roolia.⁹³ Systematisoiden vertaamalla kansainväliseen lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka yleiskommenteissa on useaan kertaan korostettu lapsen ikätoverien tärkeyttä lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa, on ristiriitaista, että lastensuojelulaissa ikätoverien tärkeys on jätetty huomioimatta.⁹⁴ Lapsen oikeuksien komitea onkin todennut, että käsitys leikin ja virkistystoiminnan vaikutuksesta lapsen terveydelle, kehitykselle ja hyvinvoinnille on nykyään usein heikko.⁹⁵

Vaikka vertaisten roolia ei sanamuotoisesti ole turvattu lastensuojelulaissa, on vertaisten rooli välillisesti turvattu lastensuojelulaitoksessa siltä osin, miten lapsi voi olla tekemisissä muiden laitoksessa olevien lasten kanssa. Lähtökohtaisesti lapsella tulisi olla oikeus sosiaaliseen kontaktiin muiden laitoksen lasten kanssa, ja tätä oletusta tukee lastensuojelulain 70 §, jonka mukaan lapsi voidaan eristää laitoksen muista lapsista ainoastaan, jos hän omalla käytöksellään vaarantaa itsensä tai muut, tai jos eristäminen on muusta syystä välttämätöntä ja perusteltua lapsen turvallisuuden, hengen tai terveyden turvaamiseksi. Eristämistä saa käyttää ainoastaan siinä laajuudessa ja kestossa kuin se on välttämätöntä.

Ongelmana eristämässä on kuitenkin epäselvyys eristämisen säännösten soveltamisessa. Muun muassa eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan koskien lastensuojelulaitoksessa käytettyä lainvas- taista rajoitustoimenpidettä (*EOAR 31.12.2010 nro. 4138/2/09*) todennut, että lastensuojelulaitok- sessa loukattiin lasten perus- ja ihmisoikeuksia laitoksen yleisellä käytännöllä, jonka mukaan suurin osa laitoksen uusista lapsista eristettiin aluksi. Lasten kohdalla päätös tehtiin liikkumisvapauden eli perustuslakiin pohjautuvan perusoikeuden rajoittamisesta, vaikka oikeusasiamiehen mukaan kyse oli lastensuojelulain mukaisesta eristämisestä. Koska laitoksessa päätös tehtiin virheellisesti liikkumis- vapauden rajoittamisesta, ei lasten eristämässä noudatettu eristämistä koskevaa sääntelyä, vaikka tosiasiallisestihan oli kyse lastensuojelulain mukaisesta eristämisestä eikä liikkumisvapauden rajoit- tamisesta. Tämä väärän säädöksen soveltaminen ja sen myötä virheellinen päätös ja lasten oikeuksien

---

⁹³ HE 252/2006 vp, s. 25.

⁹⁴ esim. CRC/C/GC/7, s. 4 ja CRC/C/GC/17, luvussa "III. Significance of article 31 in children's lives".

⁹⁵ CRC/C/GC/17, luvussa "VI. Creating the context for the realization of article 31 – B. Challenges to be addressed in the realization of article 31".

lainvastainen rajoittaminen johtui oikeusasiamiehen mukaan puutteellisesta tai virheellisestä lastensuojelulain sisällön tulkinnasta ja perus- ja ihmisoikeuksien toiminnalle asettamista vaatimuksista.⁹⁶

Epäselvän aukon sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välisestä yhteydestä jättää se, että sosiaalihuoltolain 22 §:ssä on määritelty laitoksessa asuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden turvaaminen tärkeäksi, ja niiden tukemiseksi on mainittu muun muassa kuljetuspalvelujen järjestäminen laitoksen ulkopuolelle.⁹⁷ Sosiaalihuoltolakia täsmentävässä lastensuojelulaissa ei ole suoranaisesti säännelty vastaavaa, jolloin voitaisiin olettaa, että edellä mainittu sosiaalihuoltolain säännös on voimassa myös lastensuojelulaitoksissa. Asia vaatisi mahdollisesti kuitenkin lisää tämän tutkielman ulkopuolelle ulottuvaa tutkimusta ja syvempää perehtymistä, ja lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia, miten lastensuojelulaitoksessa käytännössä sovelletaan lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen edistämistä.

Lastensuojelulain 4 a §:n 1 momentin mukaan lastensuojelun on turvattava lapselle edellytykset tasapainoiseen hyvinvointiin ja kehitykseen, sisältäen muun muassa hoidon, kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon, kuten laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (jälj. lapsenhuoltolaki, 361/1983) 1 §:ssä säädetään.

5.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §:n 1 momentin mukaan lapsen huollon tulee turvata lapselle myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä, mutta myös muita tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Säännös muista lapselle tärkeistä ihmissuhteista on lisätty lakiin voimaan astuvana vasta vuonna 2019, ja lain esitöissä esimerkeiksi muille lapselle tärkeille ihmissuhteille on määritelty sisarukset ja isovanhemmat sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta merkittävällä tasolla huolehtinut henkilö. Esityksessä on korostettu, että ihmissuhteiden tärkeyttä tulee arvioida lapsen näkökulmasta ja mitä kehittyneempi lapsi on, sitä enemmän tulee ottaa huomioon lapsen omaa näkemystä hänelle itselleen läheisistä henkilöistä.⁹⁸

Vaikka lain esitöissä lapselle tärkeiksi ihmissuhteiksi on määritelty sisarukset, isovanhemmat ja lasta kasvattaneet henkilöt, tosielämässä lapsi voi itse määritellä esimerkiksi omat parhaat kaverinsa itselle läheisimmiksi ihmisiksi. Monille lapsille kaverit voivat olla erityisen tärkeitä henkilöitä, sillä

---

⁹⁶ Luvussa ”3.6 Erityisen hoidon moitittavuus ja muut johtopäätökset”.

⁹⁷ HE 164/2014 vp, s. 116.

⁹⁸ HE 88/2018 vp, s. 34.

ikätovereille voi vanhempiin verrattaessa olla helpompi kertoa kaikista oman elämän asioista. Varsinkin huostaanotetuilla lapsilla voi olla myös tilanne, jossa huostaanoton syy on ollut esimerkiksi vanhempien väkivaltainen käyttäytyminen tai päihdeongelma, jolloin lapsi voi jopa pelätä vanhempiaan ja tällöin lapsi todennäköisesti kokee mahdolliset kaverisuhteensa tärkeämmiksi ihmissuhteiksi.

Lain 2 §:ssä tapaamisoikeuden käsitteen tarkoitukseksi on 1 momentissa määritelty myönteisen ja läheisen suhteen turvaaminen lapsen siihen vanhempaan, jonka luona lapsi ei asu. Laissa on säännelty monipuolisesti lapsen ja vanhemman välisestä tapaamisoikeudesta, ja esimerkiksi lain 9 §:ssä, 9 a §:ssa, 9 b §:ssä ja 9 d:ssä on säädetty lapsen ja vanhemman välisen tapaamisoikeuden turvaamisesta jopa tuomioistuimen päätöksellä.

Lain 9 c §:ssä on säädetty lapsen oikeudesta tavata muuta henkilöä kuin vanhempansa. Lapsen ja vanhemman välisestä tapaamisoikeudesta 9 c §:n 1 momentin mukaan lapselle voidaan tarvittaessa tuomioistuimen päätöksellä vahvistaa oikeus tavata hänelle erityisen läheistä henkilöä eli henkilöä, jonka kanssa lapsella on lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde eli lain esitöiden mukaan esimerkiksi samassa taloudessa asunutta isovanhempaa, vanhemman entistä puolisoa tai sijaisvanhempaa.⁹⁹ Historiallista tulkintatapaa soveltaen, lainsäätäjän tarkoitus ei mielestäni selvästikään ole lähtökohtaisesti ollut ulottaa tapaamisoikeutta lapsen samanikäisiin ystäviin tuomioistuimen päätöksellä turvattavaksi.

Lapsen oikeus tavata vanhempiaan tai heihin verrattavia henkilöitä ovat siis turvattavissa viime kädessä jopa tuomioistuimen päätöksellä, mutta lapsen suhteita ikätovereihin ei lähtökohtaisesti lain 9 c §:n mukaan ole tuomioistuimen päätöksellä turvattavissa. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta turvaa nimensä mukaisesti kuitenkin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, minkä takia lain tärkein tehtävä ei välttämättä edes olekaan turvata lapsen kaverisuhteita. Tämä voi mahdollisesti aiheuttaa lasten välillä kuitenkin eriarvoisuutta, kun hyvässä lapsi-vanhemmuus-suhteessa oleville lapsille voidaan turvata oikeus tavata vanhempia, heihin verrattavia henkilöitä tai muita sukulaisia säännöllisesti, mutta jo valmiiksi heikommassa asemassa oleville lapsille, jotka eivät esimerkiksi vanhempien päihdeongelman vuoksi halua nähdä vanhempiaan ja ovat myös etäisiä muihin sukulaisiinsa, ei ole tuomioistuimen päätöksellä turvattavissa oikeutta nähdä heidän hyvinvointinsa kannalta tärkeitä ihmisiä, kuten heidän parhaita ystäviään.

Vaikka laissa ei suoranaisesti ole turvattu lapsen oikeutta tavata ikätovereita, lain 1 §:n 3 momentin mukaan lapsen huollossa kuuluu tukea ja edistää lapsen itsenäistymistä sekä vastuullisuuteen ja aikuisuuteen kasvamista. Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä on määritelty säännöksen

---

⁹⁹ HE 88/2018 vp, s. 21.

tarkoitukseksi, että huoltajan on lasta koskevia päätöksiä tehdessään otettava huomioon lapsen mielipiteet ja toivomukset.¹⁰⁰ Edellä mainittua säännöstä koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä lakivaliokunta on kuitenkin korostanut, että lapsen itsenäistymisen kannalta myös perhepiirin ulkopuoliset läheiset ja luottamukselliset ihmissuhteet ovat lapselle tärkeitä.¹⁰¹ Lain esitöitä ja näin lainsäätäjän tarkoitusta tulkiten, vaikka laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei itsessään korosta lapsen oikeutta tavata kavereitaan, laki velvoittaa lapsen huoltajia kasvattamaan lasta kohti itsenäisyyttä näin sisältäen lapsen oikeuden muodostaa myös perhepiirin ulkopuolisia ihmissuhteita. Näin lain voidaan mielestäni katsoa velvoittavan lapsen huollon sisältämään lapsen oikeuden ylläpitää ja edistää suhteitaan vertaisiin, ja näin lain voidaan katsoa myös velvoittavan lapsen huoltajia tukemaan lapsen vertaissuhteiden muodostamista ja ylläpitämistä.

LSL 4 a §:n 1 momentin mukaan lastensuojelun on turvattava lapselle edellä määritellyn lapsenhuoltolain 1 §:ssä määritelty hoito, kasvatusta, huolenpito, valvonta sekä tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Edellä olevan tulkinnan mukaan lapsen oikeus vertaissuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen kuuluu lapsen itsenäistymiseen ja näin myös lapsen kasvatukseen, joten voidaan mielestäni todeta, että myös lastensuojelulla on velvollisuus turvata lapsen oikeus vertaissuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen. Myös lastensuojelulain 58 §:n 1 momentin mukaan lastensuojelulaitoksissa tulee noudattaa lapsenhuoltolain 1 §:ssä määritellyn hoidon, kasvatuksen kasvuolojen toteutumista, eli voidaan määritellä, että myös lastensuojelulaitokseen sijoitetulla lapsella on huostaanotosta huolimatta yhtäläinen oikeus muodostaa ja ylläpitää vertaissuhteita, ja lapsesta vastuussa olevien henkilöiden, esimerkiksi lastensuojelulaitosten työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden, tulee huolehtia tämän oikeuden toteutumisesta ja edistämisestä

Se, että sekä lastensuojelu- että lapsenhuoltolaista oikeutus lapsen vertaissuhteiden toteutumisen täytyy hakea lain merkitysisällöstä näin välillisesti, voi aiheuttaa oikeuksien toteutumattomuuden. Mikäli edes lastensuojelulaissa mainittaisiin suoraan vertaissuhteiden merkitys säännöksellä, jossa sananmukaisesti velvoitettaisiin sosiaalityöntekijää tai lastensuojelulaitoksen työntekijöitä turvaamaan ja edistämään lapsen vertais-, kaveri- tai ikätoverisuhteiden toteutumista, olisi oikeus paljon helpommin tulkittavissa, ymmärrettävissä ja huomioitavissa. Luultavasti suurimmalla osalla esimerkiksi lastensuojelulaitoksen työntekijöistä ei ole lainopillista koulutusta eikä varsinkaan aikaa tutkia lakisäännösten tarkempia merkitysisältöjä, jolloin työntekijät todennäköisesti huolehtivat niiden lasten oikeuksien, jotka ovat selkeästi ilmaistu, toteutumisesta. Seuraavaksi ehdotan oman esimerkkini siitä, miten huostaan otettuja lapsia koskevaa lakia voisi vertaissuhteiden osalta selventää.

---

¹⁰⁰ HE 224/1982 vp, s. 5.

¹⁰¹ LaVM 11/1982 vp, s. 2.

Vasemmanpuoleinen teksti on nykyisen lastensuojelulain 54 §:n 1 momentti, ja oikeanpuoleinen on oma ehdotukseni tummennuksella.

Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailamalla sijaishuolto paikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

*Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan, **kavereitaan, ystäviään** ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailamalla sijaishuolto paikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.*

Lisäksi itse väitän, että kaverien mainitseminen säännöksessä olisi myös lapsia kohtaan eettisesti oikein, sillä näin kaverien merkitys nostettaisiin myös sanallisesti tosiasialliselle tasolle – ainakin sanallisesti, toivottavasti myös tosiasiallisesti soveltaenkin, huonoista kotioloista huostaan otettujen lasten kavereista ja ystävästä koostuva läheisverkosto ja sen merkitys voitaisiin nostaa ylemmälle tasolle. Kaikkien lasten läheisverkostojen tulisi olla yhdenvertaisesti arvostettuja ja merkityksellisiä riippumatta siitä, kuuluvatko verkostoon vanhemmat ja sukulaisia vai ainoastaan kavereita, ja edellä mainittu säännösehdotus tukisi myös kavereista koostuvan läheisverkoston esille tuomista ja arvostamista. Näin olisi myös mahdollista vähentää lasten välistä erilaisiin läheisverkostoihin perustuvaa eriarvoisuutta.

Ehdotustani tukee muun muassa Aarnion esittämä seurausharkinnan rakenne, jonka mukaan tulkintatilaa jättävä lakiteksti antaa lakia tulkitseville useamman tulkintavaihtoehdon. Lakia tulkitseva henkilö valitsee hänen mielestään parhaimman vaihtoehdon, soveltaa lakia valitsemansa tulkintavaihtoehdon tavalla, jolloin lain soveltamisesta aiheutuu jokin seuraus.¹⁰² Esimerkkinä sijoitetun lapsen vertaissuhteita käyttäen, huostaanotetun lapsen kanssa työskentelevä työntekijä tulkitsee, että lastensuojelulaissa turvataan pääasiallisesti lapsen suhteet vanhempiin ja sukulaisiin, eikä niinkään kavereihin, minkä seuraamuksena hän voi sivuuttaa kaverisuhteiden merkityksen ja niiden toteutumisen turvaamisen. Lisäksi Aarnion mukaan tulkintavaihtoehdoista valittaessa lain soveltaja voi punnita eri

---

¹⁰² Aarnio 2011, s. 80–81.

tulkintavaihtoehtojen välillä asettamalla niiden seuraamukset etusijajärjestykseen, ja valitsee todennäköisesti omiin arvoihinsa perustuvan vaihtoehdon. Aarnion mukaan tällaisessa tilanteessa päätös ei voi koskaan olla puhtaasti objektiivinen.¹⁰³

Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi sosiaalityöntekijät ja lastensuojelulaitoksen työntekijät eivät välttämättä valitse lapsen edun mukaista vaihtoehtoa, vaan esimerkiksi työkiireiden takia he voivat hyvinkin valita helpoimman ja vaivattomimman vaihtoehdon, joka on vastoin koko lapsioikeuden tärkeintä periaatetta, lapsen etua, ja koko lapsioikeutta koskevaa sääntelyä ja sen tavoitteita.

Argumenttiani lasten kanssa toimivien työntekijöiden lainopillisen koulutuksen puutteesta tukee nykyisen lapsiasiavaltuutetun suorat sanat lastensuojelulaista: *”Se alkaa olla sellanen sillisalaatti, että mun käy sääliks sosiaalityöntekijöitä, jotka sen avulla joutuu navigoimaan. Ei myöskään oo lainopineita, et siin tulee niinku isoja tällasia riskityöntekijöitä liittyen ihan viranomaistoiminnan lainmukaisuuteen. Et se on vähän niinku ammattiautoilijalle kerran kuukaudessa tulis uus tieliikennelaki.”*¹⁰⁴

Lapsiasiavaltuutetun mukaan lainopillista koulutusta on sosiaalityöntekijöillä liian vähän tai jopa olemattomasti, ja se aiheuttaa lain eli käytännössä lasten oikeuksien rikkomista. Lapsiasiavaltuutettu viittaa *”ammattiautoilijalle uusi tieliikennelaki”*-kommentillaan lastensuojelulain säännösten jatkuviin muutoksiin. Lapsiasiavaltuutettu toteaa myös, että koska jo olemassakin olevaa lakia rikotaan, kyse on osaamisen vajeista.¹⁰⁵

5.4 Perusoikeudet

Lasten oikeudet on otettu huomioon myös perustuslaissa, esimerkiksi PL 6 §:n 3 momentissa on säädetty erikseen velvoite kohdella lapsia tasa-arvoisesti yksilöinä sekä myönnetty lapsille oikeus saada vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. PL 1 §:n 1 momentissa on määriteltä, että PL turvaa Suomen valtiosäännön, joka edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa ja turvaa yksilön vapauden ja oikeudet sekä ihmisarvon loukkaamattomuuden. Kaikki perustuslaissa määritellyt perusoikeudet kuuluvat myös lapsille samaan tapaan kuin aikuisillekin, vaikka asiasta ei olisi erikseen säädöksessä mainittu. PL 22 § velvoittaa julkista valtaa edistämään perusoikeuksien toteutumista.

---

¹⁰³ Aarnio 2011, s. 81.

¹⁰⁴ SOScast 2019, 17:00–17:25.

¹⁰⁵ SOScast 2019, 20:10–20:28.

Perusoikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan, jos se on välttämätöntä. Perusoikeuksien rajoittamiseen kohdistuu useita vaatimuksia ja edellytyksiä, joita on noudatettava myös perusoikeuksia rajoitettaessa, esimerkkeinä näistä rajoitusperusteista ovat hyväksyttävyyys ja lakiin perustuvuus, rajoituksen välttämättömyys ja oikea suhde rajoituksen tavoitteeseen, eikä perusoikeuden rajoittaminen saa olla ristiriidassa ihmisoikeuksien kanssa.¹⁰⁶

Perustuslakivaliokunta on todennut, että julkisen vallan velvollisuus edistää yksilön vaikuttamismahdollisuuksia koskee myös lapsia itsenäisinä subjekteina sekä sitä, että lapsen vanhemman puhevalta lasta koskevassa asiassa ei poissulje lapsen oikeutta käyttää puhevaltaa, vaan nämä puhevallat ovat samaan aikaan voimassa olevia ja rinnakkaisia oikeuksia. Valiokunnan mukaan julkisella valalla on velvoite tukea lapsen huolenpidosta vastuussa olevien mahdollisuuksia turvata lapsen yksilöllinen kasvu ja hyvinvointi, ja tähän velvoitteeseen kuuluu valiokunnan mukaan perheiden aineellisen hyvinvoinnin tukemisen lisäksi myös yhteiskunnallisten edellytysten luominen lasten sopusointuiselle ja tasapainoiselle elämälle henkisissä ja sosiaalisissa suhteissa.¹⁰⁷

Perustuslain esitöissä sosiaaliset suhteet on siis todettu lapsen yksilöllisen kasvun kannalta tärkeiksi, ja sosiaalisten suhteiden turvaaminen on todettu jopa julkisen vallan velvoitteeksi. Lainsäätäjän tahtoa tulkiten, lasten kaveri- ja muut vertaissuhteet, niiden muodostaminen ja ylläpitäminen ovat välttämättömiä lapsen kehityksen kannalta, jolloin lasten vertaissuhteiden tulisi toteutua myös lastensuojelulaitokseen sijoitetulla lapsella. Tämän lisäksi perustuslaissa on kuitenkin vielä erikseen useita säännöksiä, joiden voidaan tulkita välillisesti turvaavan lapsen oikeutta muodostaa ja ylläpitää kaveri- ja muita vertaissuhteita.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu jokaiselle. 2 momentti turvaa kirjeiden, puhelujen ja luottamuksellisten viestien salaisuudet, ja 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää toimista, joilla voidaan puuttua kotirauhan piiriin, mikäli toimet ovat välttämättömiä muun muassa perusoikeuksien turvaamisen kannalta.

Lain esitöissä on tarkennettu, että nykyinen PL 10 § vastaa tarkoitukseltaan entisen hallitusmuodon 8 §:ää.¹⁰⁸ Entisen hallitusmuodon esitöissä todetaan säännöksen tarkoitukseksi turvata jokaiselle yksilölle oikeus elää omaa elämäänsä ilman, että viranomaiset tai muut ulkopuoliset tahot puuttuvat aiheettomasti tai mielivaltaisesti yksilön yksityiselämään. Yksityiselämän piiri todetaan haasteelliseksi määritellä, mutta siihen kuuluu esimerkiksi oikeus vapaaseen ihmissuhteiden solmimiseen ja

---

¹⁰⁶ *Viljanen 2001*, s. 37–38.

¹⁰⁷ *PeVM 25/1994 vp*, s. 47.

¹⁰⁸ *HE 1/1998 vp*, s. 79.

ylläpitämiseen.¹⁰⁹ Lapsen vertaissuhteita ajatellen, historiallisesti tulkiten ja lainsäätäjän tahtoon vedoten, säännös turvaa tarkoituksellaan kaikille lapsille, myös lastensuojelulaitoksessa oleville lapsille, oikeuden vapaasti solmia kaverisuhteita ja myös ylläpitää niitä. Näin kaverisuhteiden solmiminen ja ylläpitäminen sisältyy perustuslain 10 §:n 1 momentin turvaamaan perusoikeuteen, eli lapsen oikeuden vertaissuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen voi mielestäni kiistatta tulkita lapsen perusoikeudeksi.

Esitöissä on määritelty oikeus luottamukselliseen viestintään niin, että ulkopuolisilla ei ole oikeutta saada tietää yksilölle osoitettujen luottamuksellisten viestien tai yksilön itse lähettämien viestien sisältöä. Säännös tarkoittaa tällä kieltoa esimerkiksi suljettujen viestien, kuten kirjeiden, avaamiseen ja hävittämiseen sekä kieltoa puheluiden nauhoittamiselle ja kuuntelemiselle. Säännöksen tarkoitus on suojata molempien osapuolten, eli niin viestin lähettäjän kuin vastaanottajankin perusoikeutta. Perusoikeutta luottamuksellisen viestin salaisuuteen voidaan kuitenkin rajoittaa tietyissä tilanteissa, kuten yksilöä vaarantavien rikosten tutkinnassa tai vapaudenmenetyksen aikana, mikäli rajoitus on aivan välttämätöntä ja vain sen verran, kuin rajoitus on tilanteessa perusteltua. Yhtenä esimerkkitilanteena säännöksen rajoitukselle mainitaan lastensuojelulainsäädännön mukainen huostaanotto.¹¹⁰

Lastensuojelulain 62 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan sijaishuollossa olevan lapsen itse lähettämä tai hänelle osoitettu luottamuksellinen viesti tai muu lähetys voidaan pidättää tai tarkastaa, ja 4 kohdan mukaan lapselta voidaan ottaa yhteydenpitoon käytettävät laitteet haltuun tai rajoittaa niiden käyttöä. Nämä rajoitukset edellyttävät kuitenkin lastensuojelulain 62 §:n 1 momentissa säädettyjen edellytysten täyttymistä. Momentissa edellytyksenä on, että lapsen yhteydenpitoa hänen läheisiinsä saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu sopia asiakassuunnitelmasta tai muusta erityisestä syystä johtuen, ja jos joku 62 §:ssä määrätyistä 1-4 kohdasta täyttyy. Kohtien mukaan lapsen yhteydenpito-oikeutta saa rajoittaa, jos rajoittaminen on lapsen kasvatuksen ja hoidon kannalta välttämätöntä yhteydenpidon vaarantaessa sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen, yhteydenpito vaarantaa lapsen hengen, terveyden, kehityksen tai turvallisuuden, rajoittaminen on sijaishuoltopaikan muiden lasten, henkilöstön tai vanhempien tai perheen muiden lasten kannalta välttämätöntä, tai jos 12 vuotta täyttänyt tai kehitystasoltaan tarpeeksi kypsä lapsi vastustaa yhteydenpitoa.

Lastensuojelulain esitöissä on kuitenkin tarkennettu, että lastensuojelulain tarkoittamat rajoitukset eivät ole sama asia kuin tavanomaiset kasvatuskeinot. Yhteiskunnassa yleisesti hyväksytty tavanomainen kasvatusta ja siihen liittyvä yleisesti hyväksytyjen rajojen asettaminen ovat tavanomaista

---

¹⁰⁹ HE 309/1993 vp, s. 52–53.

¹¹⁰ HE 309/1993 vp, s. 53.

kasvatusta myös sijaishuollossa. Esimerkkinä esityksessä on mainittu, että jos puhelimen, tietokoneen tai pelikonsolin käytöstä on haittaa lapsen kasvulle tai kehitykselle teknisen laitteen häiritessä lapsen unta ja lepoa, voi laitoksen työntekijä ottaa tekniset laitteet haltuun yön ajaksi.¹¹¹

Tavanomaiset kasvatukselliset rajat ja säännöt eivät kuitenkaan saa ylittää yleisesti hyväksyttävän tavoitteen toteuttamisen keinoja, ja keinojen on oltava lasta kunnioittavia. Tavanomaisen kasvatuksen määritelmää on esityksessä määritelty eläväksi käsitteeksi lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvää tutkimustietoa mukailevasti, ja lainvastaisten toimien on todettu poikkeuksetta kuuluvaksi tavanomaisen kasvatuksen ulkopuolelle. Lisäksi esityksen mukaan kasvatuksellisilla keinoilla ei voida puuttua lapsen perusoikeuksiin.¹¹² Lastensuojelulain 61 a §:n 3 momentin mukaan rajoituksia ei saa käyttää rangaistuksina eikä niillä saa aiheuttaa lapselle haittaa tai vahinkoa.

Lapset varmasti pitävät teknisillä laitteilla, kuten puhelimilla, yhteyttä vertaisiinsa. Edellä tulkitsemäni mukaan, lapsen oikeus muodostaa kaverisuhteita ja viestittää heidän kanssaan luottamuksellisesti kenenkään muun siihen puuttumatta, ovat lapsen perusoikeuksia, joita voidaan rajoittaa lastensuojelulain ja sen sisältämien välttämättömien säännösten nojalla. Tätä tulkintaani tukee eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu lasten sijaishuollon lainmukaisuuden riittämättömästä valvonnasta (*EOAR 7.3.2013, nro. 1901/2/12 ja 1932-1946/2/12*). Ratkaisussaan oikeusasiamies on todennut kasvatuksellisten rajojen tarkoittavan lapsen kasvun ja kehityksen tukemista sekä lapsen päivittäisen hoidon ja huolenpidon järjestämistä. Kasvatukselliset rajat eivät saa olla liiallisia tai mielivaltaisia eikä niillä saa puuttua lapsen perusoikeuksiin, ja kasvatukselliset rajat on arvioitava lapsen kohdalla aina yksilökohtaisesti. Mikäli lapsen yksilöllisessä tilanteessa on tarve puuttua perusoikeuksiin, sovellettavaksi laiksi tulee lastensuojelulaki ja tilanteessa tulee noudattaa lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteiden säännöksiä.¹¹³

Lainsäädännön tasolla lapselle on siis turvattu oikeus olla puhelimella laitoksessakin, mikä mahdollistaa lapsen mahdollisuuden pitää kavereihinsa yhteyttä esimerkiksi viesteillä ja puheluilla. Käytännön tasolla kaikki tilanteet eivät silti ole välttämättä ongelmattomia, sillä käytännössä lastensuojelulaitosten työntekijöillä voi olla vaikeuksia erottaa tavanomaisen kasvatuksen keinoja ja rajoituskeinoja toisistaan. Laitosten työntekijöiden näkemykset voivat vaihdella, ja samassa tilanteessa esimerkiksi puhelimen pois ottaminen kiukuttelevan lapsen hallusta voi toisen työntekijän mielestä olla lapsen tavanomaiseen kasvatukseen kuuluva toimi, ja toisen työntekijän mielestä tilanteeseen nähden jo liiallinen, kohtuuton ja lainvastainen rajoitustoimi. Pohdintaani tästä mahdollisuudesta kasvatuksen

---

¹¹¹ HE 237/2018 vp, s. 48–49.

¹¹² HE 237/2018 vp, s. 48.

¹¹³ Luvussa ”3.2.4.3 Rajoitustoimenpide vai kasvatusta”.

ja rajoituksen erottamisen vaikeudesta tukee se, että vastaavan kaltaisia tilanteita on jo todellisuudessa käynytkin. Esimerkkinä käytän seuraavaa oikeusasiamiehen ratkaisua.

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan (*EOAR 6.11.2013, nro 2777/4/12*) tutkinut tapausta, jossa kantelijan mukaan lastenkodissa oli tapana ottaa lapsilta puhelimet pois käytöstä. Oikeusasiamiehen selvityksen mukaan lastenkodissa oli käytäntönä, että lapset eivät saa pitää omia puhelimia hallussaan lastenkodissa ollessaan. Lapset saivat omat puhelimet käyttöönsä ainoastaan poistuessaan laitosalueen ulkopuolelle esimerkiksi kaupungille tai harrastuksiin. Jos lapsi halusi soittaa läheiselleen puhelun, lapsi pystyi pyytämällä soittamaan puhelun lastenkodin puhelimella. Oikeusasiamies on ratkaisussaan tuonut esille aiemmin määrittelemiäni säännöksiä, kuten lastensuojelulain 54 §:n mukaisen sijaishuollon velvoitteen turvata lapselle tulee tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet, ja lapsen oikeuden pitää heihin myös yhteyttä muun muassa puhelimella. Oikeusasiamies on täsmentänyt myös yhteydenpidon rajoittamista koskevia edellytyksiä ja säännöksiä. Oikeusasiamies korostaa, että lapseen kohdistuvista toimenpiteistä päätettäessä pitää aina valita vähiten lapsen itsemääräämis- tai perusoikeutta rajoittava tai siihen puuttuva toimenpide.¹¹⁴

Oikeusasiamies on ratkaisussaan todennut, että lastenkodin yleinen sääntö puhelimiin käyttökiellosta voi rajoittaa lastensuojelulaissa turvattua lapsen oikeutta pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin, ja puhelimen käyttökielto rajoittaa myös lapsen oikeutta päättää ja valita yhteydenpitotapa. Jos yhteydenpidon rajoittaminen on lapsen hoidon ja huolenpidon kannalta välttämätöntä, tulisi tilanne arvioida yksilökohtaisesti lapsen kohdalla ja näin tehdä lainmukainen rajoitus.¹¹⁵

Oikeusasiamies on antanut esimerkiksi hyväksyttävistä ja tavanomaiseen kasvatukseen kuuluvista säännöistä, että puhelimen käyttö kielletään esimerkiksi lapsen ruokaillessa tai lukiessa läksyjä. Oikeusasiamies on kuitenkin korostanut, että toisaalta esimerkiksi hyvin vaikeahoitoisten lasten tai erityisen huolenpidon yksiköissä yleinen matkapuhelinkiello voi olla perusteltua lasten hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi.¹¹⁶

Hyvinvointipalveluista on kerrottu, että tavanomaisen kasvatuksen ja laissa säädelyjen rajoitustoimenpiteiden rajanveto on epäselvä, ja tähän tarvittaisiin parempaa ohjeistusta. Oikeusasiamies on todennut olevansa samaa mieltä siitä, että tavanomaisen kasvatuksen ja laissa säädelyjen rajoitustoimenpiteiden erottaminen toisistaan on joskus vaikeaa ja tämän vuoksi oikeusasiamies ei voi muuta

---

¹¹⁴ Luvussa "3.3 Yhteydenpito".

¹¹⁵ Luvussa "3.3 Yhteydenpito".

¹¹⁶ Luvussa "3.3 Yhteydenpito".

kuin kehottaa hyvinvointipalveluja kiinnittämään huomiota oikeusasiamiehen tekemiin huomioihin.¹¹⁷

Yllä olevaan tapaukseen vedoten voidaan siis todeta, että lainsäädäntö tavanomaisesta kasvatuksesta ja laissa määritellyistä rajoitustoimenpiteistä sisältää reilusti tulkinnanvaraisuutta, ja tämä voi aiheuttaa lasten oikeuksien rikkomista. Esimerkiksi yllä olevassa tilanteessa, lastenkodin mielestä puhelimen yleinen käyttökielto lastenkodissa on tavanomaista kasvatusta, mutta oikeusasiamiehen mukaan kyseessä voi olla laitton lasten yhteydenpito-oikeuden ja ihmissuhteisiin kohdistuva rajoittaminen. Lasten vertaissuhteisiin tätä soveltaen, lasten oikeutta muodostaa ja ylläpitää vertaissuhteita saatetaan rajoittaa käytännön tasolla lainvastaisesti, koska aiheesta ei ole tarpeeksi tarkkaa lainsäädäntöä. Koska lainsäädäntö on epäselvää niin hyvinvointipalvelujen kuin eduskunnan oikeusasiamiehenkin mielestä, tarvitsisi joko lainsäädäntö tarkennusta tai lasten kanssa työskentelevät, kuten sosiaalityöntekijät ja lastensuojelulaitoksen lapsista huolta pitävät työntekijät, enemmän tietoa, apua ja koulutusta lasten oikeuksiin liittyen.

Samassa ratkaisussa oikeusasiamies on todennut, että sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto Valvira tekee lastensuojelun toimijoille ohjauskirjan kasvatukseen ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä lastensuojelun ympärivuorokautisessa kasvatuksessa ja hoidossa.¹¹⁸ Tämä on tietysti hyvä edistys, ja mielenkiintoista ja varmasti tarpeellista olisikin tutkimustieto tämän ohjauskirjan tehosta ja vaikutuksista ja myös siitä, kuinka sitä on käytännössä sovellettu ja noudatettu.

Tavanomaisen kasvatuksen ja laissa määriteltyjen rajoitustoimenpiteiden erottaminen voi olla vaikeaa lisäksi esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen puhelin otetaan pois estettäessä lasta pitämästä yhteyttä hänen terveystensa ja kehityksen kannalta vaaralliseen henkilöön, sillä samalla estetään lasta pitämästä yhteyttä hänen muihin kavereihinsa. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, jos lapsen kaveripiiriin kuuluisi huumeita käyttäviä kavereita ja lapsi olisi heidän kanssaan kokeillut huumeita ja näillä kavereilla olisi selkeästi lapsen huumeita koskevan myönteisen mielipiteen ja käyttämisenhalun rakentumiseen merkittävä vaikutus. Tilanteessa yksi mahdollinen tulkintavaihtoehto olisi, että näillä kavereilla olisi niin suuri haittavaikutus lapsen kasvulle ja kehitykselle, että yhteydenpitoa tulisi rajoittaa. Toisaalta rajoittaessa yhteydenpitoa puhelimen pois ottamisella tai laitoksesta poistumisen rajoittamisella, estetään lasta pitämästä yhteyttä ja tapaamasta myös muita kavereita. Tällaisia rajoituskeinoja saisi kuitenkin, kuten edellä todettu, käyttää ainoastaan täysin välttämättömässä tilanteessa – mutta välttämätön tilanne voi olla hyvinkin tulkinnanvaraista

---

¹¹⁷ Luvussa ”3.3 Yhteydenpito”.

¹¹⁸ Luvussa ”4 Toimenpiteet”.

lastensuojelulaitoksen työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden kesken, jolloin on mahdollista, että lapsen perusoikeutta rajoitetaan lainvastaisesti tai perusoikeutta ei rajoiteta, vaikka lapsen etu eli kasvun ja kehityksen turvaaminen olisi sitä vaatinut.

Perustuslain 13 § turvaa jokaiselle kokoontumis- ja yhdistymisvapauden. Jokaisella on oikeus kuulua yhdistykseen ja osallistua yhdistykseen toimintaan sekä perustaa oma yhdistys ilman lupaa. Sijais- huollossa olevan lapsen vertaissuhteisiin tätä säännöstä soveltaen, voi sen tulkita niin, että lapsella on oikeus poistua laitoksesta osallistuakseen jonkin yhdistyksen, esimerkiksi lapsille järjestävän yhdistyksen tapahtumiin, ja yhdistyksen toimintaan osallistuessaan lapsella on mahdollisuus muodostaa ja ylläpitää ihmissuhteita. Laitoksesta poistumiseen liittyy myös perusoikeutena turvattu liikkumisvapaus.

Liikkumisvapaus on maassa vapaan liikkuvuuden takaava perustuslain 9 §:n 1 momentissa turvattu jokaisen Suomen kansalaisen ja maassa laillisesti oleskelevan ulkomaalaisen perusoikeus. Lain esitöiden mukaan säännös vastaa edeltävän lain esitöissä määriteltyä tarkoitusta.¹¹⁹ Sen mukaan jokaisella on oikeus liikkua maassa vapaasti, ja liikkumisvapautta voidaan rajoittaa ainoastaan lakiin perustuen.¹²⁰

Liikkumisvapautta turvaavan, kaikkien lasten perusoikeuden mukaan lastensuojelulaitoksessa olevalla lapsella on vapaa oikeus liikkua myös laitoksesta pois. Oikeusjärjestystä systematisoimalla lastensuojelulaissa säännellyt rajoitukset voidaan kuitenkin yhdistää liikkumisvapauden rajoitukseen. Lastensuojelulain 69 §:n 1 momentin mukaan lapselle saadaan asettaa määräaikainen kielto poistua alueelta, laitoksesta tai asuinyksikön tiloista, jos poistumiskielto on lapsen edun mukainen ja lapsen huollon kannalta välttämätöntä, ja jos 1 momentin 1 kohdan mukaan sijaishuoltopäätös on tehty lapsen vakavasti terveyttä tai kehitystä vaarantavan päihteidenkäytön, rikollisen teon tai muun verrattavan teon perusteella, 2 kohdan mukaan lapsi käyttäytyy laitoksessa edellä määritellyllä tavalla tai 3 kohdan mukaan poistumiskielto on muutoin tarpeen lasta itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä.

Lastensuojelulain 69 §:n 3 momentin mukaan liikkumisvapautta ei saa rajoittaa pidemmin eikä laajemmin, kuin se on välttämätöntä. 2 momentin mukaan enintään seitsemän päivän mittaisen rajoituspäätöksen voi tehdä laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö, ja rajoituksen jatkosta tai pidemmästä rajoituspäätöksestä päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

---

¹¹⁹ HE 1/1998 vp, s. 79.

¹²⁰ HE 309/1993 vp, s. 51.

Lain esitöissä todetaan liikkumisvapauden rajoittamisen tavoitteeksi lapsen mahdollisuus poistua päätöksessä määrätyltä alueelta kuitenkin yhdessä työntekijän kanssa. Rajoitus ei saa missään olosuhteissa muodostua rangaistuksen, eristämisen tai erityisen huolenpidon luonteiseksi, vaan lapsen tavanomaisen elämän toimintamahdollisuudet, esimerkiksi koulunkäynti ja harrastustoimintaan sekä retkille osallistuminen tulee pyrkiä turvaamaan. Rajoituksen on oltava lapsen edun mukainen ja lapsen suojelemisen kannalta välttämätön, ja lapsen oma mielipide sekä toivomukset on rajoituksen kannalta selvitettävä ja hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla otettava myös huomioon.¹²¹

Liikkumisen rajoittaminen voisi siis olla mahdollista edellä pohditussa tilanteessa, jossa lapsella olisi hänen kavereidensa kautta hänen kasvuaan ja kehitystään vaarantavaa käyttäytymistä. Tällöinkin muun muassa lapsen koulunkäynti ja harrastukset tulisi pyrkiä turvaamaan, jolloin lapsella olisi kuitenkin mahdollisuus solmia ja ylläpitää muita kaverisuhteitaan. Ongelmana on tietysti, jos lapsella ei ole harrastuksia ja koulussa hänellä ei ole muita kavereita.

Toisaalta eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan koskien lastensuojelulaitoksessa käytettyä laitonta rajoitustoimenpidettä (*EOAR 31.12.2010, nro. 4138/2/09*) todennut, että tietyn yksikön tiloista poistumisen kieltäminen on tunnusomaista liikkumisvapauden rajoittamiselle, mutta sosiaalisten yhteyksien katkaiseminen ei kuulu liikkumisvapauden rajoittamiseen.¹²² Tärkeä huomio kasvatuksellisten toimenpiteiden ja laissa säänneltyjen rajoitustoimenpiteiden erottamisesta tässäkin tapauksessa on mielestäni oikeusasiamiehen toteamus siitä, että lastensuojelulaitoksessa on tahattomasti loukattu useiden lasten perus- ja ihmisoikeuksia laitoksessa noudatetun yleisen käytännön vuoksi, koska lastensuojelulaitoksen toimijoilla on ollut virheellinen tai puutteellinen käsitys sekä perus- ja ihmisoikeuksien toiminnalle asettamista vaatimuksista että lastensuojelulain sisällöstä ja tulkinnasta.¹²³

Tämä oikeusasiamiehen kommentti tukee tässä tutkielmassa lapsenhuoltolakia käsittelevässä luvussa muodostamaani argumenttia siitä, että sosiaalityöntekijöillä ja muilla lastensuojelulaitoksen työntekijöillä ei ole riittävästi lainopillista koulutusta, minkä vuoksi he tulkitsevat ja näin myös soveltavat lakia joissain tilanteissa väärin, minkä takia laitokseen sijoitettujen lasten oikeuksia rikotaan tahattomasti, mutta lainvastaisesti.

Lopputulkintani on, että lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen oikeus vertaissuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen sisältyy useampiin eri perusoikeuksiin. Nämä perusoikeudet, kuten liikkumisvapaus ja luottamuksensuoja, muodostavat laitokseen sijoitetullekin lapselle mahdollisuuden olla

---

¹²¹ HE 225/2004 vp, s. 100.

¹²² Luvussa "3.3.5 Kannanotto".

¹²³ Luvussa "3.6 Erityisen hoidon moitittavuus ja muut johtopäätökset".

yhteydessä kavereihinsa juuri niin, miten hän itse haluaa. Lapsi on siis oikeutettu muodostamaan ja ylläpitämään vertaissuhteitaan, jos hän itse niin haluaa.

Ongelmaksi muodostuvat kuitenkin lainsäädännön epäselvyys ja lastensuojelun työntekijöiden riittämättömän lainopillinen koulutus, jotka voivat, varsinkin toistensa yhdistelmänä, johtaa ja ovat jo johtaneetkin lasten oikeuksien rikkomiseen. Tämä tarkoittaa, että laitokseen sijoitettujen lasten vertaissuhteisiin kohdistuvia oikeuksia rajoitetaan lainvastaisesti, vaikka ne itse lainsäädäntöön muodollisesti hyvin sisältyvätkin. Tämä on mielestäni erittäin merkittävä ongelma, sillä eihän lainsäädännön oikeudenmukainen sisältö auta, jos lainsäädäntö on liian epäselvä ja hajanainen kokonaisuus, eikä julkista valtaa käyttävillä ole osaamista soveltaa lakia oikein.

Edellisten perusoikeuksien lisäksi vertaissuhteiden toteutumista turvaa mielestäni välillisesti myös perustuslain 16 §:n 1 momentti, joka turvaa jokaiselle oikeuden maksuttomaan perusopetukseen. 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti saamalla myös muuta kuin perusopetusta omasta varallisuudestaan riippumatta.

Myös lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklassa on turvattu lapsille oikeus opetukseen, ja lapsen oikeuksien komitea on linjannut oikeuden kattavan kaikki lapset syntymästä alkaen.

Perusopetus on perusopetuslain (628/1998) 9 §:n 1 momentissa määritelty oppimäärältään yhdeksänvuotiseksi opetuksi, ja esiopetus kestää 2 momentin mukaan yhden vuoden. Perusopetuslain 2 §:n 1 momentissa laissa määritellyn opetuksen tavoitteeksi on määritelty oppilaiden ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseksi yhteiskunnan jäseneksi kasvamisen tukeminen sekä elämässä tarpeellisten tietojen ja taitojen tarjoaminen. Lain esitöissä on todettu, että nykyisen perusopetuslain tavoitteet vastaavat ennen lakimuutosta säädettyjä peruskouluopetuksen tavoitteita, vaikkakin kasvatustavoitteiden kannalta pelkistetyssä muodossa. Esityksen mukaan perusopetuksen tavoitteiksi kuuluvat siis muun muassa itsenäisyyden, yhteistyökykyisyyden ja persoonallisuuden monipuolinen kehittyminen.¹²⁴

Nämä tavoitteet ovat mielestäni yhdenmukaisia verrattuna LOS 29 artiklan 1 kohtaan, jonka mukaan lapsen koulutuksen tulee kehittää lapsen persoonallisuutta, lahjoja ja henkisiä sekä ruumiillisia valmiuksia mahdollisimman täysimääräisesti. Komitean mukaan tämä tarkoittaa, että kaikkien lapsien tulee oppia koulutuksessa elämän kannalta välttämättömät taidot, jotka sisältävät luku- ja laskutaidon lisäksi esimerkiksi sosiaaliset suhteet ja konfliktien selvittäminen ilman väkivaltaa.¹²⁵ Näin voidaan

---

¹²⁴ HE 86/1997 vp, s. 53.

¹²⁵ CRC/GC/2001/1, s. 4.

mielestäni tulkita, että vertaisten kanssa toimimaan oppiminen kuuluu koulutuksen ja perusopetuksen tavoitteisiin.

Koska kaikki lapset ovat PL 16 §:n 1 momentin mukaan oikeutettuja perusopetukseen, ja vertaisten kanssa toimiminen sisältyy perusopetuksen tavoitteisiin, velvoittaa perusopetuslaki mielestäni välillisesti siihen, että lähtökohtaisesti myös sijaishuollossa olevat lapset pääsevät suorittamaan perusopetusta paikassa, jossa he pääsevät myös toimimaan vertaistensa kanssa.

Mainittakoon vielä, että perusopetuksen lisäksi mielestäni myös varhaiskasvatustalaki (540/2018) sekä oppivelvollisuuslaki (1214/2020) sisältävät tavoitteidensa mukaisesti vertaissuhteiden tukemista. Esimerkiksi varhaiskasvatustalain 3 §:ssä varhaiskasvatuksen tavoitteiksi on säädetty 10 kohtaa, ja kohdassa 8 varhaiskasvatuksen tavoitteeksi on määritelty kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, toimimista vertaisryhmässä, toisten ihmisten kunnioittamista sekä eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan sekä yhteiskunnan jäsenyyteen kasvamista. Vertaisten kanssa toimiminen on siis määritelty suoraan yhdeksi varhaiskasvatuksen tavoitteeksi. Oppivelvollisuuslain 1 §:n 1 momentissa oppivelvollisuuden tavoitteiksi on määritelty muun muassa turvata jokaiselle lapselle tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys sekä omien kykyjensä ja tarpeidensa kehitysmahdollisuudet niin elämässä kuin yhteiskunnassakin. Perusopetuksen ja LOS 29 artiklan 1 kohdan tavoitteisiin verraten myös oppivelvollisuuden tavoitteet ovat mielestäni yhdenmukaisia ja siksi tarkoituksenmukaisesti tulkiten oppivelvollisuuslain tavoitteet tukevat myös mielestäni vertaissuhteiden tärkeyden tunnustamista opetuksessa.

Lastensuojelulain 52 a §:n 1 momentti turvaa sijaishuollossa oleville lapsille oikeuden varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen siten kuin varhaiskasvatustalassa ja perusopetuslaissa on säädetty. 1.8.2021 on tulossa voimaan uusi 52 a §:n 1 momentti, jonka mukaan myös oppivelvollisuuslain säädökset toimivat pohjana sijaishuollossa olevien lasten varhaiskasvatusta ja opetusta koskevalle oikeudelle.

Varhaiskasvatustalain 12 §:n mukaan kunnan on huolehdittava jokaiselle lapselle varhaiskasvatusta ennen oppivelvollisuuden alkamista, ja oppivelvollisuuslain 2 §:n mukaan oppivelvollisuus alkaa jokaisella Suomessa vakinaisesti asuvalla lapsella sinä vuonna, kun lapsi täyttää 7 vuotta.

Positiivinen huomioni on, että edellä määriteltyyn pohjautuen myös lastensuojelulaitokseen sijoitetut lapset ovat oikeutettuja varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen ja niiden tavoitteiden kautta siihen, että heillä on mahdollisuus olla vertaistensa kanssa tekemisissä ollessaan koulussa ja varhaiskasvatuksessa, eli varhaiskasvatustalain 1 §:n 2 momentin mukaisesti muun muassa päiväkodissa, vaikka laitoksessa rajoitettaisiin laittomasti esimerkiksi heidän luottamuksensuojaa ja yhteydenpitoansa.

Tämäkin on tietysti välillisesti vertaissuhteita turvaava lainsäädäntöä, joten mielenkiintoista olisi tutkia, rajoitetaanko lastensuojelulaitoksissa käytännössä esimerkiksi kouluun menemistä hoitamalla lapsen opiskelu laitoksessa.

Kaiken kaikkiaan perusoikeudet turvaavat mielestäni vertaissuhteiden toteutumista etenkin välillisesti, mutta lastensuojelulaitoksissa on vaikeuksia soveltaa perustuslakia sekä lastensuojelulakia oikein ja kuten tutkielmassa käytettyjen oikeusasiamiehen ratkaisusta kävi ilmi, perustuslain ja lastensuojelulain säännökset menevätkin joissain tilanteissa sekaisin lastensuojelun työntekijöillä ja näin aiheutuu myös lainvastaisia lapsille kuuluvien oikeuksien, myös vertaissuhteisiin kohdistuvien oikeuksien, rajoittamista.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Lapsen oikeuksia voi luonnehtia laajasti niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin säädellyksi sää-
döskokonaisuudeksi. Kansainvälisesti merkittävin oikeuslähde on ehdottomasti YK:n lapsen oikeuk-
sien yleissopimus, jota voidaan pitää koko maailmanlaajuisen lapsioikeuden ytimenä. Sopimus turvaa
lapsille niin muissakin ihmisoikeussopimuksissa turvattuja ihmisoikeuksia kuin myös yksinomaan
lapsille tunnustettuja oikeuksia.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa lasten vertaissuhteiden rooli on tunnustettu kaiken ikäisille lapsille,
pikkulapsista nuoriin asti, erittäin merkitykselliseksi ja oikeastaan jopa välttämättömäksi monen eri
osa-alueen, kuten lapsen hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja terveyden kannalta. Sen lisäksi, että
lapsen oikeuksien sopimus muodostaa vertaissuhteiden mahdollisuudesta jokaiselle maailman lap-
selle oman, upean oikeuden, lapsen oikeuksien sopimus luo lasten vertaissuhteiden toteuttamisesta ja
edistämisestä myös velvoitteen julkiselle vallalle. Lisäksi sopimuksessa korostetaan vertaissuhteiden
toteuttamisen huolehtimisesta myös laitoksessa asuvien lasten kohdalla.

Koska LOS velvoittaa kaikkia sopimusvaltioita, velvoittaa se myös Suomea, ja oikeastaan jo LOS:n
säännösten perusteilla voitaisiin todeta, että lasten vertaissuhteet ovat lainsäädännössä turvattu. Tämä
ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kansallisessa lainsäädännössä tai sen soveltamisessa olisi ongelmia ja
epäselvyyksiä.

Sosiaalihuoltolaissa on korostettu sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä, mutta sitä täsmentävä
lastensuojelulaki sisältää tulkinnanvaraisia säännöksiä siitä, kuinka määritellään lapselle läheinen
henkilö. Lastensuojelulaissa on sananmukaisesti turvattu huostaanotetulle lapselle ainoastaan läheis-
ten perhe-, sukulaisuus- ja näihin verrattavien suhteiden toteutuminen ja edistymisen, mutta vedoten
muun muassa lapsen edun periaatteeseen sekä lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteisiin ikätove-
reiden tärkeydestä, voi lastensuojelulakiin sanamuotoisesti kirjoitetun ”läheisen ihmisen” tulkita tar-
koittavan kaikkia niitä, jotka lapsi itse kokee itselleen läheisiksi, tärkeiksi ja turvallisiksi henkilöiksi.
Erittäin merkittävää on ottaa huomioon lapsen asema itsenäisenä toimijana ja oman elämänsä raken-
tajana, ja siksi lapsen omat näkemykset tulee ottaa todellisesti huomioon muodollisen kuuntelemisen
sijaan.

Lapsenhuoltolaki velvoittaa lapsen huollon tavoitteeksi lapsen itsenäistymisen ja aikuisuuteen kasva-
misen edistämisen sekä lapsen mielipiteiden ja toivomusten huomioon ottamisen, ja ottaen huomioon
lain esitöissä määritellyn lainsäätäjän tarkoituksen sekä lapsen oikeuksien sopimuksen määritelmän

itsenäistymisestä ja aikuisuuteen kasvamista, velvoittaa lapsenhuoltolaki mielestäni myös osaltaan vertaisten kanssa toimimisen kuuluvaksi lapsen huoltoon.

Lastensuojelulain ja lapsenhuoltolain säännökset lapsen vertaissuhteiden osalta ovat kuitenkin epäselkeitä ja tulkinnanvaraisia sekä edellyttävät säännösten tosiasiallisen tarkoituksen hakemista lain esitöistä. Lain soveltajat, kuten lastensuojelun työntekijät, voivat tulkita säännöksiä monin eri tavoin, mikä vaarantaa lapsen oikeuksien toteutumisen. Vetoan edelleen seurausharkintamalliin, jonka mukaan tulkinta-aukon jättäviä säännöksiä soveltaessa lain soveltaja valitsee omiin arvoihinsa pohjautuvan tulkintavaihtoehdon, ja tällöin lain soveltamisesta on objektiivisuus kaukana.¹²⁶

Perusoikeudet osoittautuivat tutkielman aiheen kannalta yllättävän olennaisiksi ja etenkin välillisesti lapsen vertaissuhteita turvaaviksi. Vaikka lastensuojelun lainsäädännössä vertaissuhteista olisi säädetty epäselvästi, useat perusoikeudet, kuten liikkumisvapaus ja luottamuksensuoja luovat lapselle vapauden vapaaseen liikkuvuuteen ja luottamukselliseen viestintään valitsemiensa henkilöiden kanssa. Nämä oikeudet mahdollistavat lapselle kaverien näkemisen ja muun yhteydenpidon, jos lapsi vain itse haluaa kaverisuhteitaan ylläpitää. Velvoitetta julkiselle vallalle tuo perusoikeus maksuttomaan perusopetukseen ja sen kautta myös varhaiskasvatuslaki ja oppivelvollisuuslaki, sillä perusopetus ja varhaiskasvatus tavoitteineen edellyttävät opetuksen sisältävän vertaisten kanssa toimimisen opettelemista kaikille lapsille muun muassa lasten yhteistyökykyisyyden ja itsenäistymisen kehittämisen vuoksi.

Perusoikeuksien osalta esiintyy kuitenkin myös epäselvyyksiä, ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen mukaan lain säännökset ja rajoitusedellytykset ovat epäselviä niin lastensuojelulaitosten ja niiden toiminnasta vastaavien muiden hyvinvointipalvelujen kuin itse oikeusasiamiehenkin puolesta. Myös perustuslain ja lastensuojelulain säännökset, kuten lastensuojelussa säädetty eristäminen ja perustuslaissa määritelty liikkumisvapaus, saatetaan sekoittaa keskenään. Säännösten sekoittaminen voi johtaa ja on jo johtanutkin vääriin, lainvastaisesti lapsen oikeuksia rikkoviin päätöksiin, lain soveltajien puolelta täysin tahattomasti eli puutteellisen tiedon ja näin lain virheellisen tulkinnan vuoksi.

Ongelmia aiheuttaa myös se, että lapset nähdään liian usein passiivisina toiminnan kohteina, heidän mielipiteitään ei oteta tosiasiallisesti huomioon eikä heitä tiedoteta heidän omista oikeuksistaan. Koska lapset eivät ole tietoisia omista oikeuksistaan, he eivät välttämättä tiedosta, jos esimerkiksi heidän sosiaalityöntekijänsä tai lastensuojelulaitoksen työntekijä rikkoo niitä. Toisaalta lasten

---

¹²⁶ Aarnio 2011, s. 80–81.

oikeuksista tiedottaminen lapsille voi olla vaikeaa, jos lastensuojelun työntekijät eivät itsekään ymmärrä lasten oikeuksien sisältöä ja tulkitsevat niitä väärin.

Vaikka positiivinen huomioni on lapsen oikeuksien sopimuksen säännökset ja niissä tunnustetut vertaissuhteet, ja myös kansallisen sosiaalihuoltolaissa tunnustetut sosiaaliset suhteet ja perusoikeuksien välillinen vaikutus lasten vertaissuhteiden toteutumiseen, on vertaissuhteita koskeva lainsäädäntö hyvin tulkinnanvaraista ja liian epäselvää. Tämä johtaa, ja on jo johtanutkin lapsen oikeuksien rikkomiseen. Lasten lisäksi epäselvä lainsäädäntö aiheuttaa varmasti ongelmia myös lastensuojelun työntekijöille, jotka joutuvat kiireisen työn keskellä puutteellisen lainopillisen ammattitaidon kera punnitsemaan säännösten eri soveltamisvaihtoehtoja.

Kuten oikeusasiamies on useammassa ratkaisussaan todennut, muun muassa Valvira on lähettänyt lastensuojelulaitoksille ohjeita säännösten soveltamiseksi. Lasten oikeuksien rikkomista tulisi ensisijaisesti kuitenkin ennaltaehkäistä, mikä voisi tarkoittaa muun muassa joko lainopillisen koulutuksen lisäämistä lastensuojelun työntekijöille joko jo opiskeluvaiheessa, tai muuttuvan lainsäädännön vuoksi lastensuojelulaitoksissa voitaisiin järjestää enemmän koulutuksia lainsäädännön muuttuessa, vaikka niitä varmasti jonkun verran järjestetäänkin jo – ei selvästi kuitenkaan riittävästi. Tässä olisi yksi mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde, eli lastensuojelun työntekijöiden lainopillisen koulutuksen riittävyys ja laatu, tai riittämättömyys ja laaduttomuus. Myös esimerkiksi oikeussosiologinen tutkimus laitokseen sijoitettujen lasten vertaissuhteita koskevan sääntelyn sisältämien oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumisesta käytännön tasolla eli siitä, miten säännöksiä, esimerkiksi lasten vertaissuhteiden toteutumiseen liittyviä julkisen vallan velvoitteita ja lapsille kohdistuvia oikeuksia, tosiasiallisesti laitoksessa sovelletaan, olisi aiheellinen jatkotutkimuksen kohde.

Kuten lapsiasiavaltuutettukin on todennut, lasten tietämystä heidän omista oikeuksistaan sekä oikeusturvakeinoistaan tulee lisätä.¹²⁷ Lasten kohtelu yksilöinä ja aktiivisina toimijoina on tärkeää koko lapsioikeuden kannalta muutenkin, ei ainoastaan vertaissuhteita koskien, ja tähän suuntaan ollaan toivottavasti jo menossa.

Vaikka lastensuojelun työntekijöiden koulutusta ja lasten omaa tietämystä lisättäisiin, vertaissuhteiden tunnustaminen lastensuojelulaissa voisi olla erittäin merkittävä askel. Vaikka lasten vertaissuhteiden merkitys on tunnustettu lapsen oikeuksien sopimuksessa ja sosiaalihuoltolaissa, on lastensuojelulaki monelle varmasti ensimmäinen laki, josta lähtee liikkeelle lastensuojelun lainopilliseen puoleen perehdyttäessä. Miksi lastensuojelulain 54 §:ssä ei ole määritelty lapselle läheisiksi ihmisiksi kavereita ja ystäviä, vaikka koko tämän tutkielman tutkimien lain esitöiden ja muun sääntelyn ja sen

---

¹²⁷ *Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu* 2020:1, s. 48.

tavoitteiden, erityisesti lapsen edun periaatteen, mukaan kaverit ja ystävät voivat monelle lapselle olla tärkeitä, vielä vanhempiakin läheisempiä henkilöitä? Kaverin ja ystävän määritelmä lastensuojelulain 54 §:ään voisi vähentää lain tulkintavaihtoehtoja, lapsen oikeuksien rikkomista ja edistää laitokseen sijoitettujen lasten vertaissuhteiden toteutumista sekä yhdenvertaisuutta riippumatta siitä, kuuluuko lapsen läheisverkostoon lapsen vertaisia ja ystäviä vai vanhemmat ja sukulaiset.

Sen lisäksi, että kaveri- ja vertaissuhteiden merkityksen tunnustaminen lainsäädännössä selkeyttäisi lainsäädäntöä ja sen tulkintamista, mielestäni se olisi myös edistysaskel lapsen aktiivisen toimijan roolille sekä lastensuojelua koskevan lainsäädännön yhdenmukaistamiseksi lapsen oikeuksien kanssa.

Kuten tässä tutkielmassa olenkin todennut, lapset nähdään liian usein aikuisten valinnoista riippuvaisina. Mielestäni kaverisuhteiden merkityksen tunnustaminen lainsäädännössä aikuisten ohelle korostaisi sitä, että lapsi ja lapsen läheisverkoston sisältö ei ole riippuvainen aikuisista, vaan lapsella voi olla muitakin merkityksellisiä ja aivan yhtä tärkeitä ihmissuhteita. Lisäksi, koska lapsen oikeuksien sopimuksessa kaveri- ja vertaissuhteet on tunnustettu erittäin merkityksellisiksi lapselle, niiden merkityksen tunnustaminen myös kansallisessa lastensuojelulainsäädännössämme yhdenmukaistaisi kansallista lainsäädäntöämme lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. Lastensuojelulain tarkoituksena onkin lain esitöissä jo määritelty lapsen oikeuksien sopimuksessa määriteltyjen oikeuksien, eli turvallista kasvuympäristöä, tasapainoista ja monipuolista kehitystä sekä erityistä suojelua turvaavien oikeuksien toteutumista.¹²⁸

Ja vielä lopuksi, lainatakseni nykyisen lapsiasiavaltuutetun suoria sanoja: ”*Ois ehkä hyvä pysähtyä ja miettii sitä lainsäädäntöä ihan kokonaisuutena, sen suhdetta myöskin lapsen oikeuksien sopimukseen, muuhun lainsäädäntöön, tulevaan LAPE-muutosohjelmaan, ehkä SOTE-integraatioon ja niin edelleen... et se on hankala paketti ja se on ehkä semmonen asia mihin pitäis nyt kiinnittää huomiota.*”¹²⁹

---

¹²⁸ HE 252/2006 vp, s. 78.

¹²⁹ SOScast 2019, 18:10–18:30.